

چند چشائی و ل

شیخ یار

چند چشائی وِل

شاعري

شیخ اياز

نيو فيلڊس پبليڪيشنس
ٽنڊو وليمڳڻ، حيدرآباد، سنڌ
1985ع

نيو فيلڊس پبليڪيشن جو ڪتاب نمبر ٻاهتر
نيو فيلڊس پبليڪيشن
ڇپائيندڙ
ڏندو ولي محمد حيدرآباد، سنڌ
مڊين پرنٽنگ ايجنسي،
ڇپيندڙ
گادي کاتو حيدرآباد، سنڌ

ٽائٽل، اسڪيچ ۽ ڪيليجرافي فتاح هاليپوٽو
پهريون ايڊيشن سيپٽمبر 1985ع

قيمت: 30/- روپيا

(مصنف جا سڀئي حق ۽ واسطا قائم)

CHAND CHANBELI VAL (Poetry) by SHAIKH
AYAZ. Published by New Fields Publications Tando
Wali Mohammed Hyderabad Sind, Pakistan. First
Edition September 1985. Price Per Copy Rs: 30/-

چند چنبيليء ول

مهاڳ جا به اکر — سراج

نظم ۱۳-۹۸

- ۱۳ مٺيءَ تي جنن باک ڦٽي ٿي-----
 ۱۴ ڪار ڪيرت هڪ سڻو آهي-----
 ۱۵ پٺيءَ کي چاڪائي ٿي-----
 ۱۶ جي ڪوٽا تنهنجي ڪاج اچي-----
 ۱۹ ”ڪاچي جي هڪ هاريءَ سان ڳالهه بولها“
 ۲۱ ٿو اچان ڪيرچات مان-----
 ۲۲ ۷ تون ويڙهه ۾ ماريو وئين-----
 ۲۴ ۷ ڀڳو ٿوڙهو-----
 ۲۶ ۷ ڪنڌ نوائي ڪجهه گوليان ٿو-----
 ۲۸ ۷ تو نانگ ڳچيءَ ۾ ويڙهيو آ-----
 ۲۹ ۷ ڪنهي ڪٺا!-----
 ۳۱ شام جي دوشي ۾-----
 ۳۳ ۷ ”تنهنجي هڪ اردو نظم جو ترجمو“
 ۳۵ ۷ ڇا ٿو سوچي ڇاچرو!-----
 ۳۶ ۷ آ امرتا پريتم تنهنجو-----
 ۳۸ اڃا به ڪوري ڪٽي-----
 ۳۹ ۷ پريم درواني ميران روئي-----
 ۴۰ ۷ آندرا ديش جي سندر ناري!-----
 ۴۱ ۷ ڪيڏي ڏپ آئي آ ٽن مان-----
 ۴۲ ۷ پن لڏي آنجڀر جا-----
 ۴۴ ۷ هي جي ٻوڙ پٺلاون وارا-----

ب

- ۴۴ چانڊڪا ٿي۔۔۔۔
- ۴۵ فون اچي ٿو۔۔۔۔
- ۴۸ آرھڙ جو آڪاس ٻري ٿو۔۔۔۔
- ۴۹ گورڪن۔۔۔۔
- ۵۱ چا چا من ۾ آئي ٿو۔۔۔۔
- ۵۳ ڌرتيءَ جي سنسان ڊگر تي۔۔۔۔
- ۵۴ باڪ ڦٽي آ۔۔۔۔
- ۵۶ يار ٿيا اغيار۔۔۔۔
- ۵۷ نيٺ آهو طوفان اچي ويو۔۔۔۔
- ۵۹ اڄ تہ آڪن جون نيرڙيون ڦلڙيون۔۔۔۔
- ۶۰ ڪاش، هجان مان لهرن وانگر۔۔۔۔
- ۶۱ ”تو لہ آءُ اڃايل آهيان،۔۔۔۔
- ۶۳ ٺاهي ڪو آڪاس ڪراچيءَ ۾۔۔۔۔
- ۶۴ ”سيٺ! گلاب!۔۔۔۔
- ۶۵ ميز مٿان هو مڪڻ هڻن ٿا۔۔۔۔
- ۶۶ هاڻي سو طوفان نہ آهي۔۔۔۔
- ۶۸ بس، ڪافي پٽ ڪوهه ڪٽي سين۔۔۔۔
- ۷۰ هو وردين سان جيپ منجهاران۔۔۔۔
- ۷۲ برسهي۔۔۔۔
- ۷۴ آءُ لڏان ٿو۔۔۔۔
- ۷۵ ٽيمس ندي، لنڊن۔۔۔۔
- ۷۶ آنيءَ جڻن آڪاس،۔۔۔۔
- ۷۷ ڪيڏو آهه آلوڻو جيون۔۔۔۔
- ۷۹ بس مٿان جو بم هنيائون۔۔۔۔
- ۸۱ رڳو محبت ٺاهي، ڳهروا۔۔۔۔
- ۸۳ تون هي هيرو ڪٿ تہ هيرو ٿئي۔۔۔۔
- ۸۴ شام جي ڪلاس ۾۔۔۔۔
- ۸۶ هڪ هڪ ٿيندا غرق ٿين ٿا۔۔۔۔

ج

- ۸۸ ريشر! ايڏو موت مڻو آ؟-----
 ۸۹ 'غالب' ٿي يا لالہ و گل ٿي-----
 ۹۰ ڪير پرانهين پار وڃن ٿا-----
 ۹۱ آتش دان وسامي ويو آ-----
 ۹۳ او ٿارياڻي!-----
 ۹۵ منهنجا وڏڙو! ڪيئن چُپايان-----
 ۹۶ منهنجو هي مَرجهليل چهرو-----
 ۹۷ ڌرتي! توکي منهنجي چمَتي-----

۱۱۵-۱۰۱

گيت ۽ وايون

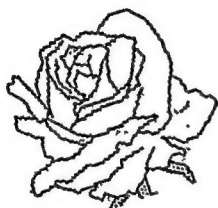
- ۱۰۱ چُپٌ اچي ويا چنگ چڙا-----
 ۱۰۲ ننڊ جي ديوار نيري-----
 ۱۰۳ مَنڊَ ملي ميهارُ-----
 ۱۰۴ پينڊُ پينڊُ پينڊالُ-----
 ۱۰۵ ساجن-ديس جي مٽي آندو-----
 ۱۰۶ لَنبا لَنبا دونهين جا-----
 ۱۰۷ مَٿوري مهڪي-----
 ۱۰۸ گيت گلن جنن اُڀرن ٿا-----
 ۱۰۹ ٿاريءَ گل ٿيڙن ٿا-----
 ۱۱۰ سُنڌرنا لڻ واهائڻ ٿا-----
 ۱۱۰ تَنهنجي سَواگت لڻ اچڻو آ-----
 ۱۱۱ سُنسان گليون-----
 ۱۱۲ موٽي هل!-----
 ۱۱۴ رات انڌيريءَ جي ڪيڙڪيءَ مان-----
 ۱۱۵ سچٌ جي نگر هلندين؟-----

۱۳۳-۱۱۷

ت - سدا

- ۱۲۶-۱۱۷ ڇا هي خالي جامُ-----
 ۱۳۳-۱۲۷ ڪي تي پرين ها!-----

هي صفحو اصل ڪتاب ۾ خالي ڇڏيل هئو. .

نيو فيلبس پبليڪيشنس طرفان،

شيخ اياز جو پهريون،

شاعريءَ جو پهريون،

ڪتاب اوهان جي هٿن ۾ آهي.

ڪجهه عرصي کان اسان جي آهاڻي ڪوشش رهي آهي

تہ جن بہ اديبن جا اڃان تائين نيو فيلبس اداري طرفان ڪتاب

شايع نہ ٿيا آهن تن جا ڪوشش ڪري جلد کان جلد ڪتاب

شايغ ڪريون. اسان کي خوشي آهي تہ اسان جي ان ڪوشش

جي نتيجي ۾ محترم شيخ اياز جو ڪتاب ”چنڊ چنبيلي“ وٺ

نيو فيلبس طرفان شايغ ٿيو آهي. نہ صرف اهو هڪڙو ڪتاب

بلڪ سندس ٻيا بہ ڪتاب انشاءالله جلد شايغ ڪبا.

اسان پنهنجي طرفان پوري ڪوشش ڪئي آهي تہ

شيخ اياز جي شايان شان ڪتاب شايغ ڪريون. اسين پنهنجي

ان ڪوشش ۾ جيتري قدر بہ ڪامياب ويا آهيون ان ۾

سائين محمد ابراهيم جويي صاحب جو ساٿ بہ شامل آهي.

لنارو

مهاڳ جا ٻه اڪو

اياز جو شعر اياز جي مرڪ جيان سڄو به آهي ته چرڪائيندڙ به. ورهيه ٿيا جو اياز جي مرڪ ڏني هيم، اياز جا شعر به ٻڌا هيم. پوءِ ٻڌم ته اياز بيمار هو: هو ڪيائي نٿي سگهيو. سوچيم، ائين ڪيئن هوندو؟ اياز تهڪ ڏيڻ ڪيئن ڇڏيا هوندا؟ اياز شعر چوڻ ڪيئن ترڪ ڪيو هوندو؟ ڪنهن چيو ته اياز ”ڪامپرومائين“ ڪيو آهي، ”ڪنفارمز“ جو شڪار آهي. ثبوت ۾ اهو چيائون ته اياز سگريٽ چڪڻ ڇڏي ڏني آهي، پر اڻ-دڪايل سگريٽ ٻن آگرين ۾ جهلي، چڪيندو ٿو رهي— ان کان وڌيڪ ڪامپرومائيز ۽ ڪنفارمز جو ٻيو ڪهڙو ثبوت ٿي ٿي سگهيو؟ اياز موت ۾ تهڪ ڏنو، ۽ چيائين:

جسي ڪوٽا پنهنجي ڪاڄ اچي
مان ٻيهر ٻيڙيسون پائيندس
مان ٻيهر تسولئ گهائيندس!

مون پنهنجي ٻن ڪفن سوال ڪيو: اهو ڪيتريقدر صحيح آهي ته شاعر جي شاعريءَ ڪٿان وڌيڪ حق جي اڻ-دڪايل سگريٽ مان هن جي ماضيءَ جا ۽ مستقبل جو وڏي تجربو ڪجي. اڻ-دڪايل سگريٽ ۽ شاعري اها ضد ته ڪونهن، جن نسي ڪنهن نظريي جي منطبق ڪئي ويهي نه ڪانهجي. آندري پيدا ٿيندڙ غوڻسلسلن، آواگان ۽ ٻين جي حواليءَ هنن جي خوابن جو خدا نڪلم ٿي ويو، پر پوءِ به هنن جي فن کان، هنن جي بلنديءَ کان ڪوبه انگور نٿو ڪري. پوءِ اياز جي اڻ-دڪايل سگريٽ ڇڪڻ تي جوڙو ٿيڻ جي ڪهڙي ڳالهه آهي. سوچڻ جي نه پاڻ اها ڳالهه هئي ته اياز جيڪي مڃ ٻارن تن کي آجهايو ڪنهن؟ جو اڄ اياز پنهنجي

اڻ - ڏکایل سگريٽ پنهنجي ئي مچ مان ٻاري نٿو سگهي، ۽
رڙڪري چوي ٿو:

نانءُ ڇڏيوسين

ڌرتيءَ تي ٿر ٿانءُ ڇڏي-وسين
پنهنجي من جي پيڇي ڪارڻ
ڌن جو پيڇو ڪونه ڪيوسين
نيل پيڇي پيا ويٺ ٻڌاسين
ڪجهه به ورائي ڪونه چيوسين
ڪيئي ورهيه وهه پيتي آهي
ماڻهن ليڪي هارائي آ
سچ نه بازي جيتي آهي

.....

اي دل، هاڻي بس ڪر!

ائين پيو پانين ته سهيڳ ۽ سهيوگين کي شاعر ڏانءُ ئي
ڪونه ٿو اچي. پٽائيءَ جي زندگيءَ جي اسان کي تفصيلي
خبر ڪانهي، ان ڪري چئي نٿو سگهجي ته هن جي سچ ڏانهن هن
جي جڳ جو ڪهڙو روڊ هو، پر پانينان ٿو جيڪي ڪجهه هن جي شعر
مان سمجهي سگهجي ٿو، هن تي به ”ڪامپرومائيٽز“ ۽ ”ڪنفارمز“
جا بهتان ضرور مڙهيا ويا هوندا. شاهه قادي طريقي جو صوفي
چيو وڃي ٿو، جن وٽ شريعت جي پابندي اوليت رکي ٿي،
۽ راڳ، گيت سنگيت ۽ سماع حرام هو. پر شاهه سماع نه
فقط ٻڌندو هو، پر پاڻ ان جو اهتمام ڪندو هو. ”قادرين“ هن
تي يقيناً ”ڪامپرومائيٽز“ جو بهتان هنيو هوندو. شاهه جي شعر
مان اهو به چئي سگهجي ٿو ته هو وڏو ”لبرل“ ۽ انقلابي هو.
پر گهڻن هنڌن تي وٽس اهڙا بيت ملن ٿا، خاص ڪري سامونڊيءَ
۽ گهاتوءَ ۾، جن جي ڪري ان وقت جي ”لبرل“ دانشورن
مٿس ”ڪنفارمز“ جو الزام آندو هوندو. انهن ٻن بهتانن جي
وچ ۾ هن جي شاعري فقط عوام ۾ رهجي ويئي، جيڪا شاهه

جي هڪ زندہ علامت بڻجي، پنهنجو ڳاٺ اوچو ڪري، اڄ تائين پنهنجي عظمت مڃائيندي ٿي رهي.

شاهه کان پوءِ سنڌ ۽ سنڌيءَ جي شاعر اياز لاءِ به اهي ساڳيون ڳالهيون هُنن ٿيون جيڪي شايد شاهه لاءِ به هليون هيون ۽ وچ ۾ اياز جي شاعريءَ کي نظرانداز ڪيو ٿو وڃي—

”اسان تي الزام، آندا جڳ جيئن جا!“

پر اچو ته ڏسون ته اهو ”ڪلمپروماٽيز“ ۽ ”ڪنفارمز“ آهي ڪهڙي بلا؟ ڇاڪاڻ ته شاهه سونهاري جي زماني ۾ ان قسم جا نيمر-فلسفياڻا ۽ نيمر ’سماجياتي‘ نظرياتِي بحث ڪرڻ لاءِ اخبارون، رسالا ۽ ڪتاب ڪونه ڇپيا هئا، ان ڪري هن لائيجي انهن جڻهن کي ڪيئن منهن ڏنو هوندو. پر اڄ جي زماني ۾ گهٽ ۾ گهٽ انهن جي وصف بيان ڪري سگهجي ٿي، ۽ ان کي اسان جي پنهنجي حالتن ۽ شخصيتن تي آزمائي سگهجي ٿو. اهو صحيح آهي ته هر شاعر کي جڏهن پرکيو آهي تڏهن هن جي هنرمندي ۽ فنڪاريءَ سان گڏوگڏ هن جي فڪر کي ڪنهن نه ڪنهن ڪسوٽيءَ تي جاچيو آهي. اياز جي شاعريءَ جي هنرمنديءَ ۽ فن کان ڪو ٻنھ اکين-سڄو ئي انڪار ڪندو. اياز تي جيڪڏهن ڪي چنڊا وڏا ويا آهن ته هن جي فڪر جي حوالي سان يا هن جي شخصي زندگيءَ جي ڪجهه پسند ناپسند جي حوالي سان. گهڻا سال ٿيا جڏهن فڪر جي اوندھ کي پسند ڪندڙ گروهه اياز تي روشن-فڪر هجڻ جا الزام آندا. روزاني ”مهراڻ“ ۽ ”ڪاروان“، ۽ جماعت اسلاميءَ جي تنظيم جي سھاري ٺڪرنڊڙ رسالن هزارين ڪاڳر ڪارا ڪري ڇڏيا. ايتريقدر جو انهيءَ مهم جي نتيجي ۾ اياز کي جيل پوکڻو پيو. هن جي بچاءَ ۾ پليجي ”انڌا اونڌا ويڄ“ لکيو. مولانا گراميءَ ”مشرقي شاعريءَ جي قدرن“ تي پنهنجو معرڪه الارا مقالو لکيو. پر اياز کي ايترو ڏکيو ويو ۽ ايترا گهاوُ بخشيا ويا،

جو اڄ به هو چئي ٿو آهي:
 مون تـڙگي رت۔ تـلاون ۾
 ۽ گھرن گھرن گھاون ۾
 جو گاتو هو، ورجائيندس!

۽ اڄ ناراضيل بدلجي ويا آهن، نشان ساڳيو اياز آهي.
 اهي ”پنهنجا“ به آهن، پر پراون کان به وڌي وڃن ٿا
 پر اياز کي پيارا آهن. هو پاڻ ”ڪامپرومائيز“ ۽ ”ڪنفارمز“
 جي ويٺن سان اياز کي گهايل ڪندا رهيا آهن. پر انهن پنهنجن
 پراون کي الائي ڪيتري ڄاڻ آهي ته اهي به لفظ، اياز جهڙي
 شاعر لاءِ وهڪر ڪان وڌيڪ ڪڙا آهن. هو چاهين ٿا ته اياز
 پنهنجي بچاءَ ۾ ڪجهه چوي. ڪي وري اهو ٿا سوچين ته
 اياز جواز ڏئي ۽ پاڻ کي ”جستيفاء“ ڪري. هو ٿٽا ڄاڻن ته
 اياز انهن ٻنهي گالهين کان مٿاهون آهي.

ٽئڪرس لئبرريءَ وارن ۱۹۳۳ع ۾، هڪڙو ننڍڙو ڪتاب
 انهيءَ موضوع تي شايع ڪيو هو: جان مارلي جو ”آن ڪامپرومائيز“
 (On Compromise). جيڪو اڄ به هڪ ڪلاسيڪ تصنيف
 آهي. مارلي ڪامپرومائيز جي تشريح اجهو هيئن ٿو ڪري:

In the opening sentences of the first chapter
 I spoke of a wise suspense in forming opinions, a
 wise reserve in expressing them and a wise tard-
 iness in trying to realise them. Thus I meant to
 mark out the three independent provinces of comp-
 promise....

هن وصف مطابق ”ڪامپرومائيز“ جا ٽي دائرا آهن:
 هڪڙو دائرو اهو آهي جنهن ۾ ماڻهو پنهنجي ڪاٺواڙ قائم ڪرڻ ۾
 توقف ڪرڻ ۾ سياڻپ سمجهي: ٻيو دائرو اهو آهي جنهن ۾
 ان راءِ جي اظهار ۾ رک-رڪان ڪرڻ ۾ سياڻپ سمجهي: ۽
 ٽيون دائرو اهو آهي، جنهن ۾ ان راءِ کي بلاڏور ڪرڻ جي

ڪوشش ۾ ڀر ڪرڻ کي سڀاڻي سمجهي. هاڻ انهن دائرن ۾
اياز کي رکي ڏسو، ۽ پوءِ فيصلو ڪريو ته اياز ڪيتريقدر
”ڪامپرومائيز“ جو ڏوهاري آهي! اياز نه رڳو راءِ قائم ڪرڻ
۾ ڪنهن تذبذب جو شڪار نه رهيو آهي، پر ان راءِ جي
اظهار ۾ به هن نه ڪا رک-رڪان ڪئي، نه ڪا ليڪ-ليڪان.
شاعريءَ جي ڪارزار ۾ اياز ته پاڻ ايڏي وڏي واڪ پنهنجي
راءِ جو اظهار ڪيو، جو هن جي راءِ پنهنجي وقت جو نعرو
بڻجي ويئي. ۽ دراصل اهو هڪڙو وڏو سبب هو اياز جي تڪليفن
۽ مصيبتن جو. هن نه اڳي رک-رڪان ڪئي، نه هاڻ ٿو ڪري:

پوءِ هٿن ٿا

اهڙا نعرا

ڀٽ ڀٽ گونجي ٿي جن سان
منهنجي روح رباب جيان-
واريءَ جا طوفان اٿن ٿا
آنڌيءَ جئن انسان اٿن ٿا
تَرَ بَرَ روز حساب جيان،
ها، ها، منهنجي خواب جيان
گهڙهي گل گلاب جيان.

۽ هن جو يقين ته ڏسو:

نيٺ گهٽائون پر جي، ٿينديون
سانوڻ جون وسڪارون
گونجي گونجي نيٺ ته بڻبي
لوو سڄي لٽڪارون
تاو تتيءَ جا ڪيسين هوندا
ماڻهن مٿ ميارون!

انهن ميارن کان به، اياز گهڻو اڳتي وڌي ٿو وڃي، ۽
سچ کي سچ چوڻ ۾ ڪابه هڪ ڪانه ٿو ڏيکاري:

ديس . ديس جا ورديءَ وارا
 پنهنجيءَ پنهنجيءَ جنتا کي هيسائن ٿا
 پونجيءَ وارا
 ڇا ڇا ڦرلٽ لائن ٿا!

پنهنجي فڪر جي ميدان ۾ ”ڪامپرومائيز“ ڪرڻ وارو
 شاعر ائين ته ڪڏهن به جرئت اظهار نه ڪري سگهندو آهي.
 هاڻ اچو ته مارلي جي هڪڙي بي وصف پڙهي ڏسون.
 سڪن آهي ته ان سان ڳالهه وڌيڪ صاف ٿي سگهي:

If he is genuine lover of truth, if he is inspired by the manly passion for seeing things as they are, and a manly abhorrence of holding ideas which do not conform to the facts, he will be wholly independent of the approval or assent of those around him.

سچ سان اها مردانه وار محبت ۽ ڪوڙ کان مردانه وار
 نفرت ڪندڙ اياز ڪي ”ڪنفارمزم“ جو ويڻ ڏيڻ وارن کي
 ”ڇا ٿو سوچي ڇاپڙو“ وارو نظم پڙهي فيصلو ڪرڻو پوندو.
 يا هيٺين ستن تي پنهنجي راءِ قائم ڪرڻي پوندي:
 لاڙ

ڪٿي جن جاڙ
 انهن جي پاڙ
 پتن ٿا،
 گولين کان نه هتن ٿا،
 جيب منجهاران
 ٽڙاڪ ٺڪ ٺڪ ڪن ٿا.
 هو تائڻ بندوقون تن تي
 هي سينا تائڻ ٿا!

اياز شاعر آهي: ڪو نظرياتي پروھت نه آهي: هو سٺو

جي صدين جي پيڙا جو روح آهي. پر ساڳئي وقت هڪ انسان به آهي - اهڙو انسان آهي، جنهن جي انا کي ڀڄي پور پور ڪرڻ جا جتن ڪيا ويا، جنهن جي ڏيولالائن کي الائجي ڪهڙيون سٽيون پيارڻ جي ڪوشش ڪئي ويئي. پر هن پنهنجي انا کي ڀڙڻ نه ڏنو، هن پنهنجي ڏيولالائن جي امريت ڌارا کي قائم رکڻ لاءِ پاڻ ورهه پيئڻ کي وڌيڪ سڀاڳو سمجهيو. جيڪڏهن هن ڪو غلط سياسي فيصلو ڪيو به، ته هڪ انسان جي حيثيت ۾، نه هڪ شاعر جي حيثيت ۾. جيڪڏهن هن ڪو غلط سياسي فيصلو ڪيو به، تڏهن به هن ان کي ”جستيفاء“ ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي. هن پاڻ شيشي جي محل ۾ ويهي ٻين تي پٿر نه اڇلايا. نه ئي هن ٻئي ڪنهن تي بار وڌو ته هو هن جي فيصلي کي صحيح سمجهن. انهيءَ به - وائي تي به هن جي اندر ۾ موجود شاعر هن جي اندر جي انسان تي حاوي پئجي ويو، ۽ اهو شاعر اڄ پنهنجي سمورن رنگين خوابن سان، سمورن پروپتن جهڙن رنگين جذبن سان، ”چنڊ، چنبيليءَ ول“ سان موليٰ آيو آهي.

پنهنجي خيال ۾ سٺ واري ڏهاڪي وارو اياز، سمورا تجربا ڪري، پنهنجي روح کي زخمي ڪري، وري موليٰ آيو آهي. سندن هيءَ شاعري انهن ئي جذبن جي شاعري آهي، جيڪي شاعر کي منفرد حيثيت ڏيندا آهن. ان ۾ زبان جي آهائي اٿام گهرائي آهي، جذبن جي آهائي سچائي آهي، سُر ۽ وزن جي آهائي خوبصورتي آهي، جيڪا اياز جو مرڪز آهي. اها ته - پاسي ۾ آهنگي (Tri-dimensional harmony) هن کي وري انهيءَ بلنديءَ تي وٺي آئي آهي، جنهن جو ادراڪ بذات خود هڪ اهڙو جذبو آهي، جيڪو گهڻ - پاسو آهي ۽ وجداني ڪيفيت وارو آهي. وقت گذرڻ سان جتي اياز جو مطالعو وڌيو آهي، اتي زندگيءَ جي مشاهدي ۽ تجربن هن جي احساس کي نيون گهرايون عطا ڪيون آهن. شاعر جو احساس هونئن ئي ڪاٽيءَ جي ڌار جهڙو تيز هوندو آهي. پوءِ اهي

تجربا، جيڪي خاص طرح اسان جهڙن ملڪن ۽ معاشرن ۾ حاصل ٿين ٿا، اهي ان ڌار کسي هيڪاري سرهاڻ تي چاڙهي وڌيڪ تڪو ۽ تيز ڪري ٿا ڇڏين. ۽ اياز جا تجربا ته وري به هڪ حساس ۽ نهايت ذهين شاعر جا آهن. انهن هن کي، ڪن ڪن گوشن ۾ اهڙا جذبا عطا ڪيا آهن جن کي بيان ڪرڻ به مون جهڙي ماڻهوءَ لاءِ مشڪل آهي. ادب—۽ شاعري—جو هڪڙو ڪارج اهو آهي ته پڙهندڙ ان تي سوچيندو رهي، ان ۾ ڪردار بڻجندو رهي، ۽ پاڻ کي انهن لفظن ۽ جذبن سان هم آهنگ ڪرڻ لڳي. ۽ ڇڏهن شاعري لطيف جي هجي، يا اياز جي هجي، ته پوءِ ان جي اثر ۽ تاثير جي ڪيفيت کي محسوس ڪري ئي دل ڳاڻون ماڻون ٿيڻ ٿي لڳي. اياز جي ٻوليءَ ۾ جڏهن پوءِ نئين وڌيڪ موسيقيت ايندي ٿي وڃي. ان ۾ ٻاهرين موسيقيت آهي ته اندرين به. اها اندرين موسيقيت اسان وٽ تمام گهٽ شاعرن ۾ آهي. اياز جو استعارو البت ڪٿي ڪٿي ايترو گهڙهو ۽ غير عام ٿي ٿو وڃي، جو ان خاص ديومالا جي ڄاڻ رکڻ کان سواءِ، هرڪو پڙهندڙ ممڪن آهي ته ان جي اهميت ۽ تهه تائين پهچي نه سگهي. پر اياز جو اهڙو شعر آهي به انهن پڙهندڙن لاءِ جن کي ان جو ادراڪ آهي.

اياز جي سڀ کان وڏي شاعراڻي خوبئي اها آهي، جو هن جي فڪر ۽ خيال ۾ جيڪا لطافت يا رنگيني آهي، ان لاءِ هو لفظ به اهڙائي لطيف ۽ رنگين ٿو استعمال ڪري، ۽ پوءِ ان کي گهاٽو يا هيٺ به اهڙي ٿو ڏئي، جيڪا ان خيال جي لطافت سان هم آهنگ ٿي ٿي اچي. هتي مثال ڏجي ته شايد ڪالھ وڌيڪ واضح ٿي سگهندي. منهنجي نظر ۾ هيٺينءَ وائيءَ جو حسن شاه سائينءَ سان همسري پيو ڪري:

منڏ مٺي ميهار
ته جرڪا ڪير هيا؟

لٽهرين لڙَ لَهي ويا آخر
 سَانت وسِي سنسارَ
 تہ چرڪا ڪير هيا؟
 ساهَ جڏهن ويساهَ سماڻو
 پيرَ ڪي پاتو پيارَ
 تہ چرڪا ڪير هيا؟
 پاڱا پاڱا ڪير هئي ڪله
 مان نہ هئيس منجهدارَ
 تہ چرڪا ڪير هيا؟

ان ۾ ٻولي ڏسو، هيئت ڏسو، موسيقيت ڏسو ۽ فڪر جي ڳوڙهائي ۽ گهرائي ڏسو. اها وائي فقط اياز ئي لکي ٿي سگهيو. اياز هن مجموعي ۾ مختلف گهاڙيتن ۾ تجربا ڪيا آهن، ۽ ڪامياب تجربا ڪيا اٿس ڇاڪاڻ تہ اياز شعر جي هنرمنديءَ ۾ به وڏو ڪاريگر آهي. پر تڏهن به منهنجي خيال ۾، آهي ڌاريان گهاڙيتا، جيڪي اسان جي پنهنجي ڪلچر جو حصو بڻجن جي صلاحيت نٿا رکن، انهن تي تجربا ڪرڻ مان ڪو ڪارج يا سڦلٽا نٿي ملي. اياز جهڙو وڏو شاعر انهن ڪي نپائي تي وڃي ٿو، پر پڙهڻ کان پوءِ ڪا ڳالهه، ڪٺل، غيرمڪمل يا ائين چئجي تہ ان ٺهڪندڙ لڳي ٿي.

اياز جو هي مجموعو سنڌي ادب ۾ — ۽ خاص طرح شاعريءَ ۾ — هڪ خاص، منفرد جاءِ والاريندو ڇاڪاڻ تہ اياز انهن بلندين تي موٽي آيو آهي، جن ڪي اسان وٽ اسان جي وقت ۾ ٻيو ڪو شاعر اڃان چڱي نه سگهيو آهي.

— سراج

ڪراچي- ۹ سيپٽمبر، ۱۹۸۵ع

تظلم

مينيءَ تي جيئن باڪ ڦٽي ٿي
 پيٽ پيٽ آ ڪاڙهي گئل ڪلاب جيان
 هن ڌرتيءَ جي خواب جيان-
 واريءَ تي لالائ آف ۾
 آهي تيسو شراب جيان،
 ايندي آ ڪاڙهان آف ۾
 شعلا شعلا پيچ پگن جا
 پائي چن اوٽار اچن ٿا،
 منهنجي پوسان جهوڪ ٻڌن ٿا
 پير چهن ٿا، لڙڪ آگهن ٿا
 پوءِ هٿن ٿا

اهڙا نعرا

پيٽ پيٽ ڪونجي ٿي جن سان
 منهنجي روح زباب جيان-
 واريءَ جا طوفان آٿن ٿا
 آنديءَ جيئن انسان آٿن ٿا
 ٿر ٻر روز حساب جيان،
 ها، ها منهنجي خواب جيان
 ڪاڙهي گئل ڪلاب جيان.

ڪار ڪيوت هڪ سڀنيو آهي
ويٺل به سڀ پياچاوان آهن

ڪنهن جي ڪڍڻ ڏکين ٿو پيارا؟
ڇا تي پوسرجين ٿو پيارا؟
هر شيءِ اچڻي وڃڻي آهي
ڏک سک ڇاهي؟

جڻن پائڻي تي ڦوٽا پيارا-
اڄ به نيري ٽپ ۾ تارا
نيل ڪمل جي ڪوئين وانگر
ٽپ ٽپ ڪن ٿا ٿم ٿم ڪن ٿا
جڳ ۾ تنهنجين جوئين وانگر
ڪيڏا بي انداز لڳن ٿا!
باک ڦٽي جو هڪ پنن تي
سج جا ڪرڻا چمڪائي ٿي-
وَرَت هٿن ۾ هو پائڻاري
ڪنهن راتوڪي ڪالهه تي مَرڪي
شرماڻي ٿي-

گج اندر جي لڙليون آهن
شايد هاڻي پڙليون آهن
مڪ-مٽول، روپهري ون سان
اچڻو آ ڪو سورج ونسي-
پو سينهون تي گهاگهر رکندي

پاڻيءَ کي چاڪائي ٿي.
 مور تـلـن ٿيا
 پاڻياريءَ جي ٿور ٿلن ٿا
 هڏهه ۽ ٻوڙ مڪت سان پنهنجي
 چا چا ٻول ٻرائي ٿو!
 هور - هٿي سان
 جن کا شرط پڄاڻي ٿو-

هي سڀ هوندي، گهر سهر آن چو؟
 ويڻ ٻڌي پوسرجين چو ٿو؟
 کار ڪيرت هڪ سڀنو آهي
 ويڻ به سڀ پياچاوان آهن،
 پنهنجا گيت سمنڊر جهڙا
 من - ڪپڙيءَ ۾ بند نه ڪر تون!
 من - ڪپڙيءَ ۾ بند نه ڪر تون!
 من - ڪپڙيءَ ۾ بند نه ڪر تون!

جي ڪوٽا تنهنجي ڪاڄ اچي
مان تولد ٿي پهر ڳائيندس

تون چاهين ٿو بهار پيچان
مان پنهنجا هٿا هٿا اچان!
مان تون سان ساٿ ڳائيندس

مون تڙ ٻي رت - تلاءَ ۾
۽ گهرن گهرن گهائون ۾
جو ڳائون هو ورجائيندس

جي ويٺا بهر وٽ ڏيا
۽ مرندي منهنجا نين پيا
مان تو کان لڙڪ ڳائيندس

جا آڳ آجهامي وٺي آهي
جا هرڪر ڪامي وٺي آهي
مان تنهن ۾ دونهن ڳائيندس

۽ چيري سان چرائين ڪي
مان گهٽي ڪاريل ڳائين ڪي
اڳ کان پي اوچ ڳائيندس-

مون واريو تسوقي تن من تن
پر مون سان ڪر اي ديس وچن
تون پٺ تي موت نه کائيندين

تون ڪن نه ڏيندين ڪوڙن کي
۽ وچڙائي ڪوڙن کي
پلجي نه وري پٽڪائيندين!

آ ڏورانهون پر ڏس نه آ
ڪو ڪوندر ڪارڻ ڪس نه آ
جو ووڙيندين سو پائيندين

آ سچ سنوائن لاڙن جو
پر ڪيندڙ پنڌ پهاڙن جو
جي گهوريندين، گهپرائيندين

پر تنهنجي منزل هڪڙي آ
جئن ماڻهوءَ ۾ دل هڪڙي آ
تون پٺ ڏئي پڇتائيندين!

[چنڊ چنپيلي ۽ وکر]

جي ڪوٽا تنهنجي ڪاج اچي
 مان ٻيهر ٻيڙيون پائيندس
 مان ٻيهر ٽولسٽ ڪائيندس

ڪاڇي جي هڪ هاريءَ سان ڳالهه ٻولھ

”نالو ڇاهي تنهنجو بابا؟“

”ڪيڙيءَ کان پڻ؟“

”پتر پتر مون ڪهڙي ڄاڻي۔“

”پيڙيءَ کان پڻ؟“

”مون کي هر هڪ لهر سڃاڻي۔“

”سانجهيءَ ٺاڻي“

”آپ تجوڙيءَ جي ان چونڊيءَ ميڙيءَ کان پڻ؟“

”مون کي ملهه گڏو جنهن ٺاڻي۔“

”رات اچي ٿي منهنجي پاڻي“

”سو تون هاڻي“

”ان جي ڪنهن ساهيڙيءَ کان پڻ؟“

”چانڊوڪيءَ جو پاڇو پاڇو“

”پتر، پاڻي، سارو ڪاڇو“

”واهن واهن مون کي ڄاڻي“

”وڻ وڻ منهنجو ساٿ سڃاڻي“

”تو کي هر ڪو چونڊو بابا“

”هيءَ فلاڻو هاري آهي“

”تو کي ذات ڏني آ ڏاهي“

”ان ڪتابن جا اوڳاڇي“

”اڄ تون آيو آهين ڪاڇي“

”وڳو ڪُتب خاني ۾ واڙي“

”ويهي هيٺ پهڙيءَ پاڇي“

[چند چنبیلیء وک]

”مون کي پڻ جي پڙي آچي
 ”مون کان نانءُ پڇين ٿو، بابا!“

ٿو اڃان ڪرڇاٽ مان۔
 سڄ جا ڪرڻا ائين جن ڪرڇيون
 پار ٿيون پريات مان۔
 آپ ۾ ڪڪري نه آ
 بوند ڪاڻي بٺ ٿي پور ٿي نه آ!
 اي ميان! جي گهر ڏئين توکي پلو گهوڙو ڏيان،
 جي ڏئين موڙو ورهڻ لڻ
 هي زريءَ سان سنج تنهنجا اي ميان!
 هيءَ تمبر نو لاء آهي
 وڃ جئن ٿي جا ڪينوي،
 آءُ چاهيان ٿو ته ڪاڻي گودڙي، ڪاڻي رلي مون کي ملي
 آءُ جئن لپتي پوان۔
 چا چوان!

رات پر ڪرڇاٽ ۾ اي اجنبِي
 مون ڪا گهڙي
 اک لاتي ڪانه آ!
 اک لاتي ڪانه آ!

تون ويڙهه ۾ ماريو وڻين
 ڪيئي صديون گذري ويون،
 درياھ رُخ ڦيري ويو
 ڪيئي جفائون ٿي ويون-
 هو رت تنهنجي جا ڦڙا
 هو لال موتي سنڌ جا
 آڪاس پنهنجي ڪنٺ ۾
 پاتا هئا۔

ڪيئي صديون گذري ويون
 سنجها سمي آڪاس سنڌوءَ کي سدا
 آڇي ڏنا
 سي لال موتي سنڌ جا
 هاڻ پڻ

ننڍر

پاتا نه وڙ-مالها ڪري!
 ڪيئي صديون گذري ويون
 دولهه دلاور ديس جا!
 للڪار تنهنجي جا ليا
 مون گيت پنهنجي ۾ ڏنا
 مون گيت پنهنجي ۾ ٻڌا
 هو کان هن تنهنجي هٿان
 ڪٽ ڪٽ ڪمي ويرين مٿان-
 ڪيئي صديون گذري ويون
 مون گونج تن جي گيت ۾

بيهـر آـپاري سـنڌ ۾ ،
 ۽ رت تنهنجي جا ڦڙا
 هو لال موتي سنڌ جا
 ڪلهه ڪنڌ مان آڪاس جي لاهي وٺا
 ۽ پاڻ پنهنجي ڪنڌ ۾
 ڦاسيءَ جي ڦندي جڻ وٺا
 ۽ سوچيو ڪنهن وقت وڙ - مالها ڪري
 سنڌوءَ کي پائيندس اهي:
 افسوس، صد افسوس تنهنجي ديس تي
 جنهن لال موتي ڪنڌ منهنجي مان چٽا
 ۽ هي نم سوچيو گيت ٻيا ڪهڙا هيا
 اڳتي هلي جي پائبا
 سنڌوءَ کي وڙ - مالها ڪري!

ڀڳو توڙ هو۔
تڙ سان ٽيڪ ڏئي هو پوڙ هو
لهندو سڄيءَ ڏسي ٿو۔

پيرا هن جي پيشانيءَ ۾
ويندڙ دڳيءَ لڳن ٿا،
هن جا نين آڏاسائيءَ سان
ڪيلو ڏور ڏسن ٿا!

چنڀءَ سڪل آهن هن جا، پر
اڄءَ آجهائيل آهي،
پو به اکين ۾ هن جي ڪيڏي
رُڄءَ سمائيل آهي!

سڄءَ لهي مرجھائيل گئل تي
هن کي چمي ڏني آ،
هاڻ ته چڻ لالڻ شفق جي
هن جي ڪا لوئي آ!

لوئيءَ منجهه لڪي ويا آهن
هن جا ڦٽ سڪل ۽ آلا،
ڪيئي سڀنا جي سيني ۾
ٿي آيا ها بڙڇيون ڀالا

رات پهاڙي جهرڙي وانگر
هِنَ کي ريڙهيندري وڃڻي آ
(ڏرڻ پُرولي هِنَ جيوَنَ جي
چڻ تہ اڃا هِنَ کي پڇڻي آ۔

ماڻ ازل آ، ماڻ ابد آ،
پٿر جي سيني ۾ آهي،
پوءِ به جيوَنَ جي جوالا ۾
هي سارو هنگامو چاهي!

چنڊُ مٿان ماما جي ٿڻ جڻ
هِنَ جي منهن لاءِ آڻو آهي
هو سوچي ٿو ڇاڻي ڄم ڪان
هِنَ آخر ڇا ڀاتو آهي!

۽ پو پوڙهو
لهندو سڄڻ ڏسي ٿو۔
ڀڳو ٿوڙهو....

ڪٽڻ نواڻي ڪجهه ڳوليان ٿو
اي سيوهڻ جي مٿي! توتي
پير سڪندر جا ڳوليان ٿو

هن ڌرتيءَ تي ڪيئي آيا
ڪنهن زهريلي ڏونهن وانگر
جن سڀني جا ساه منجهڙيا

ارغونن جي ترخانن جي
تاريخ پڙهي مان لوچان ٿو
تقدير امر انسانن جي

جي ڏک ڏم سھڻي ويا
۽ صديون پنهنجا ڳوڙها پي
ڪجهه گيت اچوئا ڳائي ويا،

۽ صدين کان هي ڪڪ ڪٽان
مون لاءِ جهنم بڻجي ويا۔
مان ڪيسين تن جي لاءِ لڙان؟

ڇو سرڪي منهن ڦيرائين ٿو
اي مروندي! مون ڏانهن ڏسي
ڇا تون به ائين ئي پائين ٿو

هڪ پوئين ويڙهه به اچي آ
۽ مون کي وڙهندي مرڻو آ
پر منهنجي ڌرتي بچي آ!

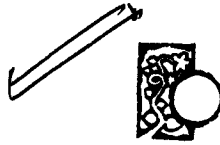

تو نانگ ڪڇيءَ ۾ ويڙهيو آ
نت راج به ڪوئي ناهين تون!
ڪئن ناچ ڪرڻ ٿو چاهين تون؟

ٿو ڪنڌ مروڙي تنهنجو هو
۽ ڪاٿو ٿوڙي تنهنجو هو
ڇو پاڻ مٿان ٿو دانهين تون

نت راج به ڪوئي ناهين تون
تو نانگ ڪڇيءَ ۾ ويڙهيو آ!

ڪٽيبي ڪٽڻ!

سمند منهوڙي تان مون کي تون، ڪٽيبي ڪٽڻ!

دور دور ساحل تي هٿ!

جئن چوهي ۾ جهوني وڻ جا

چٽڻ چٽڻ پڻا

مون کي ايئن آڌاري هٿ،

مون کان منهنجي سار ڪسي وٺ

پيار ڪسي وٺ!

نٿ ڪٽ ڪاريون ڪجريون اڪڙيون

ٻنڌن، رکڙيون

پاڪڙ چٽ انبار گلن جا

هاڻو، سڀ ڪجهه واري هٿ

ٻار ٻار جي منهنجي من ۾

آرم انارن وانگر آيا

تن جون ٿاريون ٿاري هٿ

هو مينديءَ جا ٿالهه ڪلهوڪا

چٽ ڪي ڌوڪا

رتڙا پير وساري هٿ

پاڻ پڇاڻيءَ کي آڇيان مان

تنهنجي پاڻيءَ کي آڇيان مان

آف، هي جيئڻ جي هٿ هٿ!

ڪٽيبي ڪٽڻ! ڪٽيبي ڪٽڻ!

سمنڊ منھوڙي تان مون کي تون
کڻي کڻ!

شام جي دوشالي ۾
دور، ڄام شوري مان
تون اچي رهي آهين.

شام - سڄڻ سنڌوءَ تي
ڄڻ مصوري تنهنجي
هتي شفق جيان مون سان
ڪالهه عاشقي تنهنجي

سرد شام سڪر جي
ڪو آلاءُ پي ڪونهي
تنهنجي پيار جو مون وٽ
اڄ پڙاءُ پي ڪونهي

هڪلين هوائن ۾
تو سواءِ گهاريان ٿو
اي سيمور جئن سپرين
آءُ توکي ساريان ٿو

سرد شام سڪر جي
آءُ پي رهيو آهيان
سار جهي سهاري سان
ڄڻ ته جيي رهيو آهيان

ڪيترو پري هوندي
 ايترو پري ناهين!
 شام جي دوشالي ۾
 تون اچي رهي آهين
 دور، ڄام شوري مان۔

منهنجي هڪ آردو نظم جو ترجمو

دور ڪيلاش تان
 چنڊ هيمنت جو
 منهنجي من کي سدائين سڏيندو رهيو
 مان جو رڻپير هان
 ڪا گهڙي ويڙهه مان
 موت ڪاٿي ڪٽري
 ٻڙچين کان پري
 نند جون جهپڪيون
 مون کي ڏاڍو وڻيون
 رڻ تي سورج جا ننهن
 هو تڪا تاوڙا!
 منهن لڪايو نه مون
 ڪالهه رهڙن ڪنان-
 گهاو ڀرجي ويا
 منهنجي ڇاٽي ۽ مٿان
 ڪيڏا ڪارن گلابن جا ٻوٽا هيا!
 ويرين هيءَ شڪايت نه مون سان ڪٿي
 ويڙهه ۾ وار مون ڪنهن تي اوچا ڪيا
 هو مرڻ ميهڙو ۽ نه مارڻ جو ڌر
 ها، مگر

رڻ جي چرچر ڪندڙ ريت تي
 دور ڪيلاش تان
 چنڊ هيمنت جو
 منهنجي من کي سدائين سڏيندو رهيو۔

ڪيلاش - هماليه ۾ هڪ اوچي پهاڙ جو نالو
 هيمنت - سيارو (نومبر - ڊسمبر)
 آڇا - ڪهينائيءَ سان ڀريل، نفرت جهڙا

چا ٿو سوچي ڇاچرو!

تترتي بانجهه، آهي ۽ ۾ چاهي؟
پيٽ پيٽ ڪنهن ٿي وانگر آ
جنهن ۾ ڪاٿي ڌار نه آهي!

هيل گهٽا گهنگهور نه ڪاٿي
آنڌي زورن زور نه ڪاٿي
مور ميگهه ڪي ٿاڙن پيٽا
ٿاڙا ايئن تنوڙ ٿا چڻ
انڌي آپ ڪي ٿاڙن پيٽا!
برس برس ڙي بادل هاڻي
ڏاڍا ڏينهن لڳايا ٿي!

ديس ديس ۾ دور دور تي
ڪيڏا مينهن وسايا ٿي!
اچ، اچ ٻوڙان ٻوڙ هلي آ!
وڏي ڦڙي جون گوليون ٿاڻي
هاڻي تابڙ توڙ هلي آ!
گرج گرج بانورجي بادل
گرج گرج، ڪر گور، هلي آ!
ڏنوانن جا ڏوڙي ٿڙڪن
جن ميڙي آ موڙي ٿڙڪن
ڏاڍن ۾ ڏهڪاو وجهي ڇڏ!
پيٽ پهاڙن ڪي پاڙن کان

پولارَن پڙلاوَ وجهي چڏا!
 رهزن لوڙهي چڏ ريلن ۾
 ڏس! ڪيڏي آ ورهه ويلن ۾
 گرج گرج ڙي، برس برس ڙي!
 تلسارين تي ڪو ته ترس ڙي!
 چوها! ٿي نه مٽاڇرو!

ڇا ٿو سوچي ڇاڇرو؟؟؟؟؟

آء امرتا پریتم تنهنجو
وارث شاہ تہ آہیان

قبرن مان گالہایان وینو
پریت پڑائیء جون سپ باتیون
ورہین کان ورجایان وینو

تنهنجا منهنجا سپ جا ذکر
گیت گیت ہر گایان وینو

میت میت کی مرہم آچی
جھوندا قت چٹایان وینو

مان ئی رانجھو، مان ئی ونجھلی
جھومی جھنگ نچایان وینو
پنج نسد پریایان وینو

آء امرتا پریتم تنهنجو
وارث شاہ تہ آہیان

اڃا به ڪوري ڪٽي
منهنجي من ۾
پریت جا ڏاڳا ڪٽي!

آءُ ڪبير نه آهيان، ها پر
سوچ نه ساڳي آهي
من ويراڳي آهي۔

جنم مرن جي وچ ۾ ندي
ڪري نانگ جئن لهر۔
پریت مٿان سَوَ پهر
هن نفرت ۽ خوف جي دنيا
۾ جي ڏاڳا
راڳي ٻنن بڻجي سگهندا
ها، ها اهڙا
پریت جا ڏاڳا ڪٽي!
اڃا به ڪوري ڪٽي
منهنجي من ۾
چوري چوري ڪٽي۔

پرسم هرواڻي ميران روڻي
چا کان شيام نه آيو؟

ماتوريءَ جي مهڪ اچي ٿي،
دورڪدم تان ڪوئل ڪوڪي،
ڪنهن جڙي ستر سڳند اچي چڻ
منهنجو من هرڪايو؟
چا کان شيام نه آيو؟

من مرجهايل ڦول هجي جئن
سانجهه ستم ڳوٺول هجي جئن،
گوالا آيا ڳايون آيون
منهنجو جيءُ گهرايو
چا کان شيام نه آيو؟

سانورڙا! مان ساڳي آهيان
تو لڻ راتيون جاڳي آهيان
منهنجا انگ اڃا به نچن ٿا
ڳاهون تنهنجون ڳايو،
چا کان شيام نه آيو؟

آندرا ديش جي سندر ناري!
 تون جا ڪاري پٿر جي چڻ مورتِي آهين،
 ڪير چوي بدصورتِي آهين!
 سندر رجني! روپ نه آهي ڪاٺيارو
 اچي جو يا ڪاري جو
 تون ته اجنتا، ايلورا جڻ پياري آهين
 ڪاريءَ ڪويل جي ڪو ڪو جڻ
 انگ انگ متوازي آهين
 تون اوشا کان نياري آهين،
 تر جي ريتيءَ تي ڪولهن جڻ
 سگهڙ آهن، سگهاري آهين:
 وَنَ واسَ بن ڪا شيءِ ناهي
 پيار پياسَ بن ڪا شيءِ ناهي—
 تنهنجا چپَ به ڪاشيءَ پيالا
 آلا آلا
 منهن مان منهن ۾ امرت اوتن
 جڳ جڳ جيءَ جوالا—
 تون ڪيڏي آجپاري آهين
 ناري، تون جا ڪاري آهين!

کـيـڏي ڌـڀـ آـڻي آـن مـان
 کـنـا ڏـونـڊ پـڻـن ٿا
 پـڀـ آـنـهن جـا پـرـڻا نـاهـن
 پـڀـنـا چـڀـ چـڻـن ٿا
 انـدر مـان اوڳـاچي سڀ کـجـه
 ٻـاـهر چـاـت چـڻـن ٿا

ڏينهن ٽٽي جو ڪنڊيء ڪامون
 پيلا گل چاڻن ٿيون
 ڪانو ڪمهلا، تن جي ڪان ڪان
 تير جيان ٿاڻن ٿيون
 پنهنجي هيٺان پوري پٽ ڪي
 ڪرڻ سان واڻن ٿيون

نيٺ گهٽائون پرڃي، ٿينديون
 سانوڻ جون وسڪارون
 گونجي گونجي نيٺ ٿم ٻڙهي
 لوء سڄي لڪارون
 تاو ٽٽي جا ڪيسين هوندا
 ماڻهن مٿ ميارون!

پن لڏي انجهر جا
 ٿا هڻن چڻ ريگ مال
 پوءِ به آهي
 رُح هوا جو داغ داغ۔

هو مٿان ڪارا ڪُلاڻ
 ڪالهه جڻن 'ڪان ڪان' ڪري
 آسمانن کي پري
 بي سري آواز سان
 آرزوءَ جا ٺيڻ گولن ٿا پيا۔

۽ نئون رهبر وري
 زندگيءَ جي ساز کي
 هيل جي مضراب جڻن چيڙي پيو۔

ڏينهن ڀر ڪيڙي پيو
 اڳ جيان هلي نڍال،
 رات جو ليٽي آئين ٿي ڪٽ تي تارا ڪٽيون ميڙي پيو۔

هي جي ٻوڙ پٺلاون وارا
 سياسي گالهيون ڪن ٿا،
 آزاديءَ جي نالي تي چڻ
 ور ور گهورن وڃن ٿا
 وڏو وڏيرا
 ڪٿ ڪٿ ڪيرا
 هي جي بيان ڏين ٿا،
 'ڪيرنسڪي' به ته ناهن!
 انقلاب ٿا ڇاهن؟
 هو جي پڳڙن مٿ تي گهاري
 پنهنجي نفس کي ملوي
 پيٽ بکين لئه وڙهندا آهن
 پيٽ پيرن کان چڙندا آهن
 سي ڪيڏانهن ويا آهن؟
 ۽ جي ڪاڻ پيا آهن
 ڇا تن ۾ ڪو لهن آهي؟
 هن ڌرتيءَ جو لهن آهي؟؟؟....

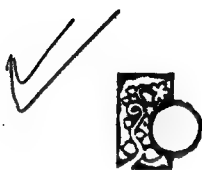

چانڊڪا تي
 چنڊ جون ڳالهيون ته ٻڌا
 ٿو چوي،
 ”موت ڏي کلندو وڃي
 ”ڪيڪار ڪر-
 ”جي مڙهي مڙڪي مڙما
 ”سي يار ڪر،
 ”گهوٽ آهين جي ته تون
 ”سوري ڏسي سينگار ڪر
 ”عشق سان اقرار ڪر
 ”اٿن ڏسن تنهنجون اکيون
 ”حسن اڳ کان سرس ٿئي
 ”پيار، اهڙا پيار ڪر!“

چانڊڪا تي
 چنڊ جون ڳالهيون ته ٻڌا

فون اچي ٿو
 منهنجي پٽ جو
 ڊبلن مان۔
 سکر ۾ آڙام وسن ٿا
 جوڻ جهنم جهڙو آهي
 ٻاهر ڪيڏو جهولو آهي
 پر ڊبلن ۾ سردي ٿئي ٿي
 مينهن وسي ٿو۔

دنيا ڪيڏي ننڍڙي آهي
 چڻ ڪا وه جي گهٽڙي آهي
 ڪن کي رنگ ورهائيو آهي
 ڪن کي نسل پري نفرت سان
 آپس ۾ اٽڪايو آهي
 قومن جا قومن جي اندر
 وحشي ڏند ڪٽا آهن
 مذهب، قوم پرستي، ٻولي
 ماڻهن لاءِ ڪٽا آهن
 ماڻهو چڻ نه ڪٽا آهن
 بات بات تي گرڪي، پنهنجا
 ڪاٺيا ٽهڪارن ٿا
 آپري چيرن ڦاڙن ٿا
 گوليون ٽائي مارن ٿا

ٻم هئڻ ٿا، زهري جيت آچلائن ٿا
 دور خلا مان ڌرتيءَ کي دهڪائڻ ٿا
 هڪٻئي تي ويساهه نه ڪن ٿا
 ڄڻ هڪٻئي کي کائڻ ٿا
 ديس ديس جا ورديءَ وارا
 پنهنجيءَ پنهنجيءَ جنتا کي هيسائڻ ٿا
 پونجيءَ وارا
 ڇا ڇا ڦرلٽ لائڻ ٿا،
 اوڌر تي هٿيار ڏئي، هو
 دنيا کي ويڙهائڻ ٿا
 هيڻ ڌرتيءَ کي ناس ڪرڻ جا
 ڪيڏا سانگ رچائڻ ٿا!
 پانيان ڪنهن مغرب جي شاعر
 مستقبل تي سوچي چيو آ،
 ”پون وڃ سمنڊ اڏامي ويو آ
 ”گهر“ هوا ۾ لوڻيائي آ“
 ورديءَ وارا
 پونجيءَ وارا
 ٻئي ڌرتيءَ جا دشمن آهن
 تن کڻ پاڻ ڇڏايون ڇو نه!
 ديسن جون سيمائون واري
 هڪڙو ديس بڻايون ڇو نه!

تَرَنِي ڪِيڏِي نَنڍِي آهي!
چو هٿن وِهمَ جي ڳنڍِي آهي؟
امرت رس بَرَسايون چو نه؟
سڀ سان پيار ورهايون چو نه؟

آرهڙ جو آڪاس ٻري ٿو
ڪانگ لئوي ٿو ڪنڊيءَ تي۔

نيٺ ته ڌرتي
ويس وسڻ جا پائيندي
لوڻن جئن لهرائيندي!
لوءُ لڳي ٿي
آءُ لکان ٿو

لڪندي لڪندي سڄڻ لهي ٿو
جڳڻ چڙهي ٿو جنڊيءَ تي

رات اچي ٿي
گهر گهر ڏيئا ٿمڪن ٿا،
جن ۾ سڀنا جهمڪن ٿا،
ننڊ اچي ٿي
آءُ لکان ٿو۔

گورڪنَ
 سنگ لحد جن کي پئيءَ ني آھن
 پر ڪفن ڪونه اٿن
 ورديون پاڻي ٿا وڃن-
 رت ريل ٿو ڪري مينهن جيان
 هو بکڻي شينهن جيان
 ٿا سڄو ڏينهن گجڻ-
 زندگانيءَ کي ڪا معنيٰ ناهي
 بس رڳو موت کي معنيٰ آهي؛
 ڪوئي جنهن وقت مقابل ٿو ٿئي
 هو به گوليون ٿو هلائي، ڦري قاتل ٿو ٿئي-
 گورڪنَ

سنگ لحد جن جا ڪري پيا آھن
 ۽ ڪفن ڪونه اٿن،
 هيڏي هوڏي ٿا پڇن، ڇو
 ورديون وات پتي رت ۽ گرڙيون ڪن ٿيون؛
 ڌرتيءَ تي ٿا لڄن،
 آڇ مرن،
 مون کي پاڻيءَ جي کلي آھ مگر ڪهل انهن لاءِ ناهي،
 مون ۾ انسان جو زندهه آهي،

پاڻ پاڻي پي، کليءَ کي کولي
هيٺ هاري ٿو مٿن مٽيءَ تي.

چا چا من ۾ آئي ٿو
 آڏما چند امائي ٿو!
 روجه ڇهن ٿا
 واريءَ تان ڪر ايئن ڪجن ٿا
 چن ترئيءَ جا سڏڪا آهن!
 چا ٿا چاهين؟
 تل ترليون پڪ ٿي رهي،
 من تان مڃي
 هو ڪيڏانهن وڃن ٿا،
 ڪنهن جي ڪونه مڃن ٿا!
 ساري رات پيئن تان ڪٽا
 چند ڏسي اوناڙون ڪن ٿا،
 روجه آهن ڪي ڪونه ٻڌن ٿا
 هو ڪيڏانهن وڃن ٿا؟
 جهونجهڪڙي ۾ چانڊوڪي، جئن
 ماءُ گهرائيون پائي-
 تن ڪي ڪيئن مڃائي؟
 هو جي رڻ جا راهي آهن
 ڪاري رڻ ۾ مرڻا آهن
 واپس مور نه ورتا آهن،
 ڏينهن ٿي جي ناهر جا ننهن
 تن جي ماس ۾ ڪپڻا آهن
 'چند سدائين رهڻو آهي'-
 ان وشواس ۾ ڪپڻا آهن

ٻو بہ ڀيٽن تان
 روجه ڀڄن ٿا
 واريءَ تان ڪر ايئن ڪجن ٿا
 جن ڌرتيءَ جا سڏڪا آهن!

ڌرتيءَ جي سنسان ڊگر تي
 نيل گگن جا نيڻ ڏسڻ ٿا،
 رجنيءَ جي ساري سندرڻا
 ڪهڙي راهيءَ کي ڳولي ٿي؟

ڪير پرھ جو ڪانڪي آهي
 جو اوندهه ۾ گم ٿي ويو آ،
 ڌرتيءَ جي سنسان ڊگر تي
 ويندي جنهن جا پير لڳن ٿا،
 جنهن کي هر هر نيڻ ڏسڻ ٿا
 نيل گگن جا؟

پنڌ پرھ ڏي کٽڻو نساھي
 نيل گگن جا نيڻ ٽن ٿا
 واٽھڙوءَ تي ماڪ وڃي ٿي
 ڌرتيءَ جي سنسان ڊگر تي
 ننڍ نگر تي

باڪ ڦٽي آ
 ماڪ ڦڙن جي چڻ چڻ ٿئي ٿي
 منهنجي ديوي!
 ٿار ٿار ڪي بسنت جي چڻ پياس لڳي آ
 ڦول ڦول هڪ گڙهي مٺ جو پيالو آهي
 جنهن ۾ باڪ اڃالو آهي
 آءُ، ڪلهي تي ڪينر، ڀر جڻ
 تنهنجي در تي آيو آهيان
 رت بدلي آ
 باڪ ڦٽي آ
 وَنَ وَنَ هيٺين هرڪر آهي
 چُون چُون آهي چُرپر آهي
 آءُ وري گڻڻ چاهيان ٿو
 توکي پنهنجي من جي ملها
 آءُ وري پڻڻ چاهيان ٿو
 گيت چن تي بيٺا آهن
 تون ئي ڏس وَنَ واسُ آهن جو
 هيل ته ساري ڌرتي ۽ آڪاس آهن جو
 مان ته رڳو هي ڄاڻان ٿو
 ٿار ٿار جڻ منهنجي من کي
 بسنت رت جي پياس لڳي آ
 گيت گڻن جڻ باڪ ڦٽي جو

گڙهو مڌ پيارن ٿا
منهنجو جيءَ جيارن ٿا۔

پیار تیا اغیار، چون تیا "تون تم تئی پیو آهین!"

لوهو، پتی سی بم تئن تیا

مان تم رگو مھکار، چون تیا "تون تم تئی پیو آهین!"

توڑی مون ۾ آج به ساگی

آهی آپ آذار، چون تیا "تون تم تئی پیو آهین!"

توڑی مون ۾ آج به آھن

پردیسین سان پیار، چون تیا "تون تم تئی پیو آهین!"

توڑی ڈاڈ ڈمر لہ آھی

مون کی آج به تکار، چون تیا "تون تم تئی پیو آهین!"

چا هو جائن کیئن تئن تیا

طوفانن ۾ ڈار؟ چون تیا "تون تم تئی پیو آهین!"

منھنجا پیر اگی کان اگتی

پر منھنجا ساتیار چون تیا "تون تم تئی پیو آهین!"

نيٺ آهو طوفان اچي ويو
جنهن جي وٽ وٽ جي ڇاتي ۾
ڪنڀي هئي!

ڪيڏي آ گجگوڙ گهٽا ۾
ڪاريءَ ٻوڙان ٻوڙ گهٽا ۾
آٿرر ڏڪڻ وڃڻ واراڪا
چوڌاري چمڪات هوا ۾
وستيون ساريون واڪا واڪا
ٿارين جا ٿڙڪاٿڪا هوا ۾
پاڙن تائين ڌار ڏڪن ٿا
پرله ڪان پاتار ڏڪن ٿا
ڌيان اندر ڌڪار ائين جئن
چولين جا چلڪاٿڪا هوا ۾
سارا سمنڊ پيڻ ڪو چاهي
ايڏي آڇ آسات هوا ۾
ڪيڏي آپ وٺوڙ گهٽا ۾
ڪاريءَ ٻوڙان ٻوڙ گهٽا ۾!

ماڻڪو وٺو سڪي!
اٺويهه سؤ سترهين کي تو جئن
ڪالھ ڏٺو هو،

آه! دسان تو اکہنی چا چا
 تورو ڀرتي ڪهڙا پاڇا
 ڪهڙا پاڇا؟
 ڪهڙا پاڇا؟؟؟....

اڃ تہ اکن جون نيرڙيون ڦلڙيون
ڪنهن بيوه جي اکڙين وانگر
مرجهائل مرجهائل آهن؛

سج ۽ عقابي چنبا آهي
وڻ ٿڻ چڻ ڪي پاريهه، جي
ڌونڌاڙيل، دهڪايل آهن؛

ڪانگ لنون ٿا
پر ڌنوڻي ۽ ڪي جيئن ڌنون ٿا
گهرايل گهرايل آهن؛

هرڻيون رڄ ۽ رلايل آهن
گهائل آهن؛

سج جا ڪرڻا
ڏينهن ٿي جي پائل آهن
موت انوکو ناچ نچي ٿو،
آرهڙ جي آڪاس منجهان چڻ هيٺ اچي ٿو
ڪوئي ان کان ڪونه بچي ٿو.

ڪاش، مڃان مان لهرن وانگر
ڪاش سگهان مان موٽي!

”تو ايڏي پٽ ڪوھ ڪٿي ڇو؟“
چنڊ کيلي ٿو
”ڪي“ نه ان جي ڪوٺي!

ڪنڌيءَ تي ڪا ڇڪ نه آهي
سڪ نه آهي
سپڪجهه آهي وڇوٽي!

ڪاش سگهان مان موٽي
ڪاش مڃان مان لهرن وانگر!

”تو لئم آء آچايل آهيان،
 ”چا تون پاڻيءَ پيالو ٿيندين؟
 ”چا تون منهنجا چٽ چميندين؟“
 ”تنهنجي لاءِ نه آهيان“.

”تو لئم آءِ بڪايل آهيان،
 ”چا تون منهنجي پنڊي ٿيندين؟
 ”چا تون مون سان پيار ولڊيندين؟“
 ”تنهنجي لاءِ نه آهيان“.

”ڏاڍو آءِ ڏڪايل آهيان،
 ”چا تون مون کي آلت ڏيندين؟
 ”ساري رات پٿر ٿي ٿيندين؟“
 ”تنهنجي لاءِ نه آهيان“.

”ڏس، مان ڪيڏو گهايل آهيان
 ”چا مون کي پنهنجا پٿر ڏيندين؟
 ”مون کي ڪنهن ڪريءَ تي ٿيندين؟“
 ”تنهنجي لاءِ نه آهيان“.

”آءِ نه ڪوئي سڀڻو آهيان
 ”برفاني ڪهسارن ۾ ڪو
 ”جهر جهر جيون جهرڻو آهيان
 ”تنهن پنڇيءَ جو پاڇو آهيان

”جنهن کي ڪنهن به نه پڪڙيو آهي؛
 ”جنهن کي ڪنهن به نه جڪڙيو آهي
 ”اهڙيءَ خوشبوءِ وانگر آهيان
 ”پل جي جادوءِ وانگر آهيان،
 ”منهنجين اکڙين ۾ اڙينءَ تون؟
 ”منهنجي جادوءِ ۾ جڙينءَ تون؟“

”تنهنجي لاءِ ته آهيان
 ”ساجن!
 ”تنهنجي لاءِ ته آهيان“

ناهي ڪو آڪس
ڪراچي ۽ ۾!

دونهون دونهون سارا ماڙا
چورنگي ڇا چاڪي واڙا
چنڊ کڻي ڪئن سواس
ڪراچي ۽ ۾!

ڊرگهه ٿيو آ ڪارو نائو
ڪاڻو راڻي اگهه وڪاڻو
مومل چاهي؟ ملس
ڪراچي ۽ ۾

ڀاڳ ڏنو آ ڪنهن کي پيڙو
ڪوئي ۽ جو مالڪ هي ڪيڙو؟
مهڪي موٽي واس
ڪراچي ۽ ۾

”سیت! گلاب!“
 ”جیہڑی تنہجی جوہ پلارا
 ”اھڑا پیارا
 ”مون وت سیت، گلاب!“

”اگہ انہن جو؟ ایڈی جھپک جھپک!“
 ”تنہجی جھپک مگ جوہ گھٹی ۾؟“
 ”گاڑھا کتل“ ابوہ، گھٹی ۾؟“
 ”نوکر، چاکر، مولن، کوئی
 ”سپ تی کیڈی لاگت تنہجی
 ”جنہن سان سترھا خواب؟“
 ”مون وت سیت، گلاب!“
 ”جیہڑی تنہجی جوہ پلارا
 ”اھڑا پیارا
 ”مون وت سترھا خواب
 ”مون وت سیت، گلاب!“

ميز مٿان هُو مُڪَ هٿن ٿا
اُٿوبه سَوَ سترهين جي وٽ مان
پَن چٽن ٿا۔

ڇا سوچن ٿا؟

ڇا هيءَ ساڳي دنيا آهي؟
هُو لڙين ۾ ڇا لڙين ٿا؟
ڄاڻن ٿا تہ اڄوڪا آمر
رومانوف نہ آهن؟

دوستو وسڪيءَ وانگر ڪنهن کي
ڪوڙا خوف نہ آهن؟

اڄ ڪلهه جا جلاڏ نہ ساڳا،
اڄ ڪلهه جا پروڙ نہ ساڳا
اڄ ڪلهه جا فرهاد نہ ساڳا۔
ڏونگر ڏرنديو

ها پر ان مان

کير جي ندي وهڻي ناهي
خون جي ندي وهڻي آهي۔
منهنجي ڳالهه ٻڌي هو مون تي
ڪاڌر ڪن ٿا

ميز مٿان هڪ مُڪَ هٿن ٿا۔

هاڻي سو طوفان نہ آهي
جنهن مون کي ڪلهه ڏوڻيو هو.

هاڻي تون هر جاءِ نہ آهين،
وڻ ٿڻ واٽون، ڇانوڻ ڇپر جي
ڇات ڇمر جي

سڀ ۾ تنهنجو واس نہ آهي،
سڀ ۾ تنهنجو روپ نہ آهي؛
تون پونر جي رات نہ آهين
سانوڻ جي برسات نہ آهين
ڪوئل ڪوآو، ڪوآو، ڪوآو
اڃ تون تنهنجي تات نہ آهين،
راتڙين ۾ نانه رتل تون
تارن جي بارات نہ آهين؛
ڇنگ، ڇڙا سڀ ڇڻپ ۾ آهن
گهٽ گهڻا سڀ اک جئن ناهن؛
اڃ مڙليءَ جي تان پَراران
تو تي تير نہ ٿاڻي ٿي،

تنهنجي پريت نہ بيوس آهي
گهر جي ساڪ سڃاڻي ٿي!

هاڻي تون هر جاءِ نہ آهين،
روپ سجّل سان پيون به تہ آهن
نيڻ ڪجّل سان پيا به تہ آهن؛

دل کي ڏير اچي ويو آهي،
دل ايڏي ويران نه آهي،
هاڻي سو طوفان نه آهي
جنهن مون کي ڪلهه ڏوڻيو هو.

بس، ڪافي پٽ ڪوھ ڪئي سين
اي دل، هاڻي بس ڪر!

تنهنجي دڪ دڪ ايئن لڳي ٿي
منهنجا پير پهاڙن تي چڻ،
پٽ پٿراوان، ساڳي هڻ هڻ،
وات نه وڻ ٿڻ!

پوءِ به پٽ تي ڪونه ڏسون ٿا
هن جيئڻ جي هيڏيءَ ساريءَ
جڻ تي ڪونه ڏسون ٿا!

نانءُ ڇڏيوسين

ترتيءَ تي ٿرٿانءُ ڇڏيوسين
پنهنجي من جي پيڇي ڪارڻ
ڌن جو پيڇو ڪونه ڪيوسين
نيئن پيڇي پيا ويڻ ٻڌاسين
ڪجهه به ورائي ڪونه ڇيوسين؛
ڪيئي ورهيه وه، پيتي آهي،
ماڻهن ليکي هارائي آ
سچ ته بازي جيتي آهي؛
سچ جي راهه انوکي آهي
ڪيڏا لڪ لٽاڙيا آهن!
سچ پهاڙن جي پٽ نان آ
سانجهيءَ سڱ سلهڙيا آهن
ڏاڍو ڏور ڇٽانن جا

پنهجو پند نہ پچلو آہی
 'آج' سیاسی بے کرا
 ای دل ہائی، بے کرا

هو وردين سان جيب منجهاران
ٺٽاڪ ٺڪ ٺڪ ڪن ٿا۔

ماڻهو هيٺ ڪيرن ٿا
ڦرئين جيئن ڦيرن ٿا
ميڙ

هزارين گهڙ،
ٿڌا ۽ ٿيڙ،
وڌن ٿا۔

جيب منجهاران
ٺٽاڪ ٺڪ ٺڪ ڪن ٿا۔

پٺ تي پير هڻن ٿا
هل ٿين ٿا
بل ڏين ٿا
جهنڊا اوچا ڪن ٿا
ڪنهن جي ڪونه پڙهن ٿا،
لاڙ

ڪٽمي جن جاڙ
انهن جي پاڙ
پٽن ٿا،
گولين کان نه هڻن ٿا،
جيب منجهاران
ٺٽاڪ ٺڪ ٺڪ ڪن ٿا۔

هو تائن بندوقون تن تي
هي سينا تائن ٿا.

املتاس چا وڻ رستي تي
پيلا گل چائن ٿا
رت جي ڳاڙهي ريلي تي
پيلا گل چائن ٿا.

برسهي،
ههء نم ترسهي بئادل!

سَرهو جَل تَل
چگون چوئيون،
لَسِيَت لَوِيَتون
ماتيون، ماسون،
پنيرڪي جو پئون ۽ ٿي پاڻا،
چاڏيون، چاڻا،
وَرَتَ جِيءَ ۾،
ڪوھي ٻوڙڪا،
ٻانهون، بهڙا،
ڪنڇ، ڪنوڻ ۾
جهانجهر جهلڪاءِ
ڌرتي چمرچمر
سانجھي ٿي آ
آرتي چمرچمر،
مينهن ڦڙيون
پوياڙيءَ پاڇا،
ويندي ويندي
ڪنهن ڪيتي ۽ سان
يا ريتي ۽ سان
سيجَ چند جِي
مُرڪ ونديندي

بادل دؤر هليو ويو آهي۔
 ڪارونيلو اچي ٿو ڪاهي
 برسي برسي بادل آن ۾
 پيهي ويو ڪاهي
 جل تلج هو پوکهي ويندو
 ڪنهن جي لاءِ نه ترسي بادل
 برسي،
 هاءِ نه ترسي بادل!

آءَ لڏان ٿو.
ڪينجهر جي هندوري ۾۔

دور، وهائڻو ٿئي ۽ وانگر
پنهر ڪي جتي دور ۾۔
آڙين جا آواز اچن ٿا،
بيچ پنيءَ جا ڪارا ڪپڙا
جهڪ ڏئي ڪو ڦاڙي ٿو
پوري باڪ آگهاڙي ٿو،
گڙهو سج آپاري ٿو
ڪينجهر جي ۾ ۽ وانگر
نوريءَ ڏانهن بهاري ٿو۔
ڪير ٻڌي ٿو دل کي دل سان
اڄ ريشم جي دور ۾
ڪينجهر جي هندوري ۾؟

ٿيس نديءَ ۾ ٿيندڙ
 سڄو لٽو آءُ
 نديءَ ۾ تو جهڻ تلڪ هنيو آءُ
 گيتا!

آهيون تون مان ڇاڇا
 ڄڻ نديءَ ۾ ڇڏي پائي ۾
 ڪيئي سال ٿيا جو تون مان
 هيٺ ڏٺو هو بيهي ڀر تان
 سرسوتيءَ ۾ ڇڏي پائي ۾
 تو مون کي ڪنهن ڏٺو هو
 رڻي راڪي ٻڌن.
 ڪيئن چوان، ڪنن گذريو جيون!
 بس، هي سوچي ٿو منهنجو من،
 ”لهريون، ڇاڇا روز ملن ٿا
 ”اوندهي سنڌي سان“
 گيتا، ٿي هيڏانهن! وڃي ٿي
 بس وڏي زنڌي سان....

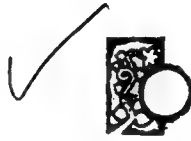

سرسوتي - ندي، جا دهليءَ جي اتر اوڀر ۾ پهاڙن مان نڪري ٿي
 ۽ ڏکڻ اولهه طرف وڃي، وارياسي ۾ گم ٿي وڃي ٿي.

آنئيء جنن آڪلڻ
 مچي پرڪرتيء وانگر
 چوڏاڏوي بي انت سمنڊ
 جنهن ۾ ڪيئي مڇيون آهن
 ها، ڪيئي پرڪرتيون آهن
 آنئيء جي ڪن ڏوٽيء وانگر
 چوڏاري بي انت سمنڊ

ڪيڏو آهه آهڻو ۽ جيون
لوڻ رڳو ڳوڙهن ۾ آهي!

نيرن بدران ڪوپ چانهه جو
'هفتي وار' ۾ ايتوپيا جا
ننگا فوتا

ڪنگيءَ ورتل ٻار، انهن جا
پيٽ پٺيءَ سان، هڙبون نڪتل
هڏ-پڇرا، پاسيريون نڪتل
موت انهن جي ماڻڪين مان
جيئن تي ڦٽڪار ڪري ٿو،
۽ ڪوئي جنهن وقت مري ٿو
ڪارا ڪاٺو، بڪايل ڪٽا
۽ ڪيئي ڪيڙا ماکوڙا
ان کي چڪهه هڻن ٿا.

واهولن جنن ايتوپيا جا
'هفتي وار' ۾ ننگا فوتا
مون کي ڏک هڻن ٿا.

هن ٽرتيءَ تي ڪوبه نه ڪونهي
جيڪو هن انڌير کي ٺاري
ٻڪهه نيواري، ڏک نيواري
ماڻهو! نون به مري ويو آهين

پیلا تیندن! پنهنجي ڀر ۾
 ٿاڻي سنگ ٿري ويو آهين،
 هاڻي ڪو به ته ڪونهي!
 تو جهڙو به ته ڪونهي!

ٻس مٿان جو ٻم هنيائون
تامل ٻار مري ويا آهن۔

هر ماڻهو سان ڪاله سدارت!
پيار ڪيو هو تو پاليءَ ۾،
ڪيئن شراوڪ تنهنجا ايڏو
ساڙ سڪيا اڄ سنهاليءَ ۾؟

مان پانيان تو سچ چيو آ
'پاپڊير' دڪڻاري آهي
ڪوبه پسون ان جهڙو ناهي
ماڻهو آتياچاري آهي

هاڻ ته چڻ گندراو رڻن ٿا
ماڻهو جي هر من ورتي تي
آهه آپاسڪ آزاديءَ جو
هر ڪو ئي ڪرمي ٿرتي تي

مون ته ڏٺو آ ڪرانتِي ڪاري
بانس جي ڦل جڻن ناس ٿين ٿا *
مارا جي ٿاريءَ تي ڪن پل
پشپ پاپ جا واس ڏين ٿا

موت آهڻ جو ڪانگي آهي
 موت سدائين جي ڳولڻ ٿا
 جيئن جي نالي ۾ مورڪ
 ڪيڏا سانگ مرڻ جا ڪن ٿا

ڪيڏا لوييل لاش ڪنيائون
 ٿا مل ٻار مري ويا آهن!

شيراوک - ٻڌ ڌرم جو آپديش ٻڌندڙ
 سهالي - سري لنڪا جي ٻوڏي جتڻا جي ٻولي
 گنڌارو - ديوتائون جي اندر جي سرڪڻ ۾ رهن ٿا
 آپاسڪ - پوڄاري
 * بانس ڦل ڏيندي، ڪري پوندي آهي، يا ڦل ڪري ته کيس ڪڍي
 وجهندا آهن.
 مارا - ٻڌ ڌرم ۾ موت جي ديوتا جو نالو

رڳو محبت ناهي، ڪپرو!

دنيا ۾ قادريائي آهن

۽ ڪيئي ڏينوالا آهن،

بازارين ۾ ڦالا آهن،

هٽڊيون آهن،

ساڙ-وير جو ٻنڊيون آهن،

آفت جا پرڪالا آهن،

ڪيئي سود آڳاڙڻ وارا

لالا آهن،

جيڏا ڪوڙا آهن نيڏا

بول آهن جا بالا آهن،

اخبارن ۾

ڪيڏا مرچ مسالا آهن!

ڪاٻيءَ تر ۽ ساڄيءَ تر ۾

گارين جا پرنالا آهن،

صوفي ڪيئن چون ٿا ڪونهن

آهن، هي سڀ سالا آهن!

اولهه وارا، اوڀر وارا

سڀ جي دال ۾ ڪالا آهن،

هرڪو پنهنجي سوارٿ جو آ

سڀ مڪڙيءَ جا جالا آهن،

پانڌين جي پيرن ۾ ڪيڏا

ڇپر ڇپر جا چالا آهن!

ترس، خٽا مان بهر ڪرڻ ڏي
 اڃا سمندر آلا آهن!
 دنيا ڪا راڻيل نه آهي!
 ڊيگل نه آهي!
 تنهنجا تيل ڦليل نه آهي!

کپرو، دنيا رڳو محبت ناهي!
 رڳو، محبت ناهي!

تون هي هيرو ڪٿ ته هيرو ٿئي!
 هيرو هونءِ ته پتر آهي
 جيسين ان کي ڪوئي ٺاهي،
 تون هي هيرو ڪٿ ته هيرو ٿئي!

رنگ گلن جو مٽ ته خوشبو ٿئي!
 جئن جئن رنگ ۾ ڦيرو ايندو
 تئن تئن واس پليرو ٿيندو
 رنگ گلن جو مٽ ته خوشبو ٿئي!

باب بره جو پٽ ته دل جي راه ڪلي!
 شاعر ٻول جڏهن ٻولين ٿا
 دنيا لئه راهون ڪولين ٿا
 باب بره جو پٽ ته دل جي راه ڪلي!

شام جي ڪلاس ۾
 سڄي ٿيڻ لڳي ٿو
 پير جي ڪيڙي ۾ هيٺان
 روپ ڪو پٺاڻي ٿو

زندگي اڙي جانان!
 سو مسرتون آهي،
 تو جيان سوين چهر
 جي ۾ جيترا چاهي،

پو به تون نه ٿي وسرين
 روز ياد آڻي آن
 شام جي ڪلاس ۾
 سڄي ۾ جئن سڄي آن

سال ٿي ويا آهن
 تون نظر کان اوجھل آن
 پو به من ۾ ڪوڪين ٿي
 تون جامنهنجي ڪوئل آن؛

منهنجي رت نه گذري وئي
تنهنجي رت اڃا پي آ
ڪوڪ تنهنجي ڪوئليا!
اڄ ٻڌاء ڪنهن جي آ؟

هڪ هڪ ٿيندا غرق ٿين ٿا
 ساڻي تنهن گيردابر خنڊا ۾
 جنهن مان ڪوبه نه نڪتو آهي-
 ڌرتي ۽ آڪلس، انهيءَ ۾
 ڦيرا ڪن ٿا،

ڪيڏا سانجهه سوڀرا ڪن ٿا!
 ڪيڏا تارا ٿمڻ ڪن ٿا
 روشنن جي زم جهڙ ڪن ٿا!
 باڪ ڦٽيءَ جو تن جي ٿم ٿم
 چڻ ٿارين تي چوڻ چوڻ ٿئي ٿي،
 ماڪيءَ جي مانارن جي چڻ
 پوڻ پوڻ ٿئي ٿي،

نار هلي ٿو، روڻ روڻ ٿئي ٿي؛
 ڳاڏيءَ تي ويهي نينگرڙو
 پنهنجا وهڻ هلائي ٿو،

پنهنجيءَ ٻچڪر ۾ ڌرتيءَ جا
 سارا سڌا سمائي ٿو،

مالهه جيان سنسار ڦري ٿو
 ڪيئي ڪينگر روز ٿئن ٿا
 روز گئڻ ٿا،

ڪيئي جوڙا روز جڻن ٿا
 تيزيءَ سان هر وقت ڦرن ٿا

سیتی کنهن گسردابِ فتا پر
جنهن مان کوبه نه نکتو آهي!

ريشم! ايڏو موت مئڻو آ؟

آن جا سڀنا نيارا آهن؟
هر سڀني کان پيارا آهن؟
سمند جيان پي اکڻ ته ناهي!
ڪاريءَ رات ڪينارا آهن؟
جن تي يار ڦرن، ڇا اهڙا
چانڊوڪيءَ جا چارا آهن؟
جڳ سارو آ جهرمر جهرمر
تنهنجي سنگ ستارا آهن؟
تون، مان، چانو گلن جي-تو کي
سرتي ڪي سانپارا آهن؟
يا هين جڳ ۽ هن جڳ وچ ۾
ويسر جا وسڪارا آهن؟

تو وٽ ننڊ ابد جي آهي،
يا جاگين ٿي، ڏينهن ڏنو آ؟

’غالب‘ ٿي يا لالہ و گل ٿي
ميتي پوءِ به ميتي هئي۔

ڪنھن قفس يا ڪنھن چمن ۾
نغمہ سرا نثر بلبل ٿي،
مئي پوءِ به مئي هئي۔

چشمہ ساغر ۾ حيرت ٿي
ميخاني کان ٻاهر غل ٿي،
مئي پوءِ به مئي هئي۔

نيٺ ستارن تائين پهتي
نيٺ ته ڊنٿي اوچو ٿل ٿي،
مئي پوءِ به مئي هئي۔

* سڀ ڪهاڻ ڪجهه لالہ و گل ميڻ نمايان هوڪڻي
خاک ميڻ ڪيا صورتين هوڻگي ڪه پنھان هوڪڻي
(غالب)

ڪير پرائين ٻار وڃن ٿا
لوءِ ڇڏي لاڏاڻو ڪن ٿا

دور آفق تي جهوڪ ٻڌل آ
ڇڻ ٿا اُن جا ٿوڙا ڪاٺي
انگڙ ونگڙ ليڪ ڪين ٿا!
هيءَ ڪنهن جي جهونگار اچي ٿي
”موت رڳو هڪ سنسو آهي
”مري به تون مان مرڻا ناهيون
”پير ڪرتيءَ ۾ ڪيتي ڌرتيون
”ڪيئي جيو رهڻ ٿا جن تي
”ٿين تي تون مان ورڻا آهيون
”اڳتي، اڳتي وڃڻو آهي
”موت نڪاڻو ناهي - ناهي
”پنڌ - پنڄاڻو ناهي - ناهي
”پيو به جهڙو آهي - آهي“

آتش دانءَ وسامي ويو آ،
 ڪالهه هيا ڪيڏا نه سزارا!
 هاڻ رڳو هو دور ستارا
 مون تي ٿم ٿم ڪن ٿا،
 ازل ابد جي ڪنهن رشتي ۾
 مون کي ڇڻ ٿم پٺن ٿا!

ڪيڏا گهاٽا وار هيا جي
 هاڻي روز ڇڻن ٿا!
 اڇا ڪارا، ڇڊا لوڻا
 مون کي ڪونه وٺن ٿا.

ڪيڏيون ڦلواريون آيون ڪلهه
 منءَ - پوپٽ جي پيرن ۾،
 رنگبرنگي ڦيرن ۾
 بسنت رت جي
 سرهن سانجهه سويرن ۾!

پنڪ پنڪ ٿي ڇڻي پيو آ
 ڇڻ جيئون!
 منهنجو من
 دور فلڪ تي تارن سان ڳالهائي ٿو
 ڪجهه ڪجهه اندر ڳالهائون تن جون

گهائي ٿو
 پن رکو پرچائي ٿو
 پن رکو پرچائي ٿو!

او ٿارياڻي!
پنهنجا پٽ پٽيهر جهڙا
ڪومل هٿڙا
رڪ تون منهنجي ماڻي ٿي
منهنجي ٻرندڙ ماڻي ٿي!

پٽياڻيءَ ۾ ٻوند نه آهي
تسرتگهي آڪاس نه ڏسجي،
پگهر پگهر ڪانچوڻا تن جا
ڪولھڻين ڪي اڃ راسوڙا
راس نه آهن،

دٻڙوال ٽراڙن جا گهر—
ڄڻ ٿوئن ۾ اک لڳي آ،
ڪيڏا آڀءُ آلاو وڃن ٿا
ڏينهن تتي جا تاو وڃن ٿا!
اڃ لوليءَ جي لار نه آهي
ڪنهن چوڻري ۾!

گيت ڪمي گنجار نه آهي
ڪنهن چوڻري ۾،

ها، ڪو ڪاري ڪوسي رت مان
گيت آپري ٿو،

پيڙهين جا پڙلاو اچن ٿا
ڪوسي رت مان

آپري ڪمي گهاو اچن ٿا

ڪوسي رت مان،
 ڏاڏن پرڏاڏن جا هڏا
 ڏاڪولن جڻن چيچ وجهن ٿا،
 مگر مان جڻن رت ٿهڪي ٿو
 منهنجي نس نس مان بهڪي ٿو،
 ڪارونجهر جون ڪارون رت ۾
 للڪارون للڪارون رت ۾،
 ٽپي ويو آ سارو تن من
 آرهڙ جي آڪاس جيان،
 منهنجيءَ آرٽيءَ آس جيان!
 ڪوبه نه آهي جو آئت ڏي،
 رک تون منهنجي ماڻي تي
 پنهنجا پٽ پٽهر جهڙا
 ڪومل هٿڙا
 او ٿارياڻي!

تتر ڪهي - دٻڪ دٻڪ ڦهليل بادل
 ڪانچو ويو - چاتيءَ جو اوڍڻ جنهن تي ڀرت ڀريل ڪونه هوندو آهي
 ڌڙوال - ڪهرا ڪٿا اوڍيندا؟

منهنجا وڌڙو! ڪيئن ڇپايان
آءُ اوهان کي شريائن ۾؟

آءُ اوهان جو نانءُ وٺي غدار ٿيان ٿو
ڄڻ ڌرتيءَ تي ٻار ٿيان ٿو
ڌرتيءَ جي تاريخ اوهان ۾
ڪيڏي لٽي ڇيخ اوهان ۾
ٻوسائيل آءُ

نانءُ ڪتابن ۾ ڪاٽيل آ!
گالهه اوهان جي ڪرڻي آ سُرٻات ڪري
نانءُ نه وٺو آهي اوچو گت ڪري
منهنجا وڌڙو!

پور پور ۾ منهنجي ويهي شور ڪيو ٿا
شور به زور ٿا زور ڪيو ٿا
طوفانن جئن ويرائين ۾!
ڪيئن ڇپايان شريائن ۾
آءُ اوهان کي؟

منهنجو هي مرجھائل ڇهرو
گل جي آئيني ۾ -
هاڻ آها مهڪار نه آهي
سڀني جي سڀني ۾!
ساڳيون گرم گداز نه راتيون
منهنجي پشميني ۾!

ڪيڏو پنڌ جواني مون سان
اڳتي نڪري آئي؟
ڪابه نئين پنيوري مون ڏي
رٿ نه پر پٺلائي،
ساري آڏو سڳنديون راهون
گوليان ٿو سرهائي!

ڌرتي! توکي تنهنجي چمي
 اڌ ۾ رهجي ويندي-
 ڏينهن لٿو آ
 رت ڪڙو آ
 ڇا ٿو سوچي سارتي!
 من ۾ ان آ ڇا رتي؟

ڌرتي! تنهنجي پاڪ ۾ آ
 مهڪ چنبيليءَ ول جي-
 پو به سڳندن
 ڪهڙا بنجن؟
 ڏينهن لٿو آ
 رت ڪڙو آ
 ڇا ٿو سوچي سارتي!
 من ۾ ان آ ڇا رتي؟

ڏور ڏسائن ۾ او ڌرتي!
 ڇاتون ويندين ڪوسري؟
 مون سان رهندين؟
 مون ۾ ڪنهن؟
 ڏينهن لٿو آ
 رت ڪڙو آ

[جنبہ چنبیلی وک]

چا تو سوچی سارٹی!
من پر من آ چا رٹی؟

گیت و ایون

هي صفحو اصل ڪتاب ۾ خالي ڇڏيل هئو. .

چنڊ اچي ويا چنگ چٽڙا—
 پورنما
 خاموشي درياھ جيان آ—
 پورنما
 چنڊ به آهي ڪيڏا ڇهرا—
 پورنما
 سير جهان هي سارون، سڀنا—
 پورنما
 آڏي رات، ٻڏي جا ٻيٽا—
 پورنما—

ننڊ جي ديوار ٺيري
روپ سندر چنڊ جو!

رات جي پوئين پهر جي
چاندني ۽ جئن آه پيري!
ننڊ جي ديوار ٺيري،
روپ سندر چنڊ جو!

موت ساڳو آه سڀ لاءِ
ڇا فقيري ڇا اميري!
ننڊ جي ديوار ٺيري
روپ سندر چنڊ جو!

ڪيستائين آه رهڻي
اي قفس تنهنجي اسيري؟
ننڊ جي ديوار ٺيري
روپ سندر چنڊ جو!

مُنستِ ملی میهار
 تہ چرکا کیر هیا؟
 لهرین لڑ لہی ویا آخر
 سانتِ وسی سنسار
 تہ چرکا کیر هیا؟
 ساهم جڈھن ویساحم سماو
 پیر کی پاتو پیار
 تہ چرکا کیر هیا؟
 پاگا پاگا کیر هئی کلہ
 مان نہ هیس منجھدار
 تہ چرکا کیر هیا؟

پڻڊ پڻڊ پڻڊڊ
 ڪاڙهي ۽ سانجهي ۽ جو
 ڪان ۽ سڄو ڪنهن ڪوڙي ۽ وانگر
 مٿي مينڊي ۽ ٿال
 ڪاڙهي ۽ سانجهي ۽ جو
 اولهه سارو رنگ ڪيسري
 ڪوٽن تي ڪنڀال
 ڪاڙهي ۽ سانجهي ۽ جو
 ساڳي رات رُسائي واري
 ساڳو پنهنجو حال
 ڪاڙهي ۽ سانجهي ۽ جو.

ساڃن - ديس جي مٽي آندو
 او پرديسي!
 اڃا ته تو وٽ آهي رات آماوس جي
 ڪٿان ڄاڻندي ڇڻي آندو
 او پرديسي!
 ڪهڙو دڳ ڏيکاري سڀ دڳ وارين ٿو؟
 گهر گهر ڪهڙي گهٽي آندو
 او پرديسي!
 لٽ لٽ ۾ لٽ اُڀري وئي، سڌ وري وئي
 ڇا نه بانسري ٻيٽي آندو
 او پرديسي!
 ساڃن - ديس جي مٽي آندو
 او پرديسي!

لنبا لنبا دونهيـن جا
 هو سرمائي نانگ ته ڏس
 سانجهيءَ جي آڪاس ۾!
 هو پياري پيلاڻ آفـق تي
 تنهن ۾ ڪارا ڪانگ ته ڏس
 سانجهيءَ جي آڪاس ۾!
 مسجد جا مينار آڏاڻا
 دور سُريلي سانگ ته ڏس
 سانجهيءَ جي آڪاس ۾!
 جهرمر جام ٻري پيا آهن
 سج لٽي جا سانگ ته ڏس
 سانجهيءَ جي آڪاس ۾!

مادوري مه-ڪي
تنهنجون سارون او سانورڙي
آنديون ڪامهڪي!
ساري گيت چڪورن جا، ٿي
چانڊوڪي جهڪي
مٽ تي ڪابه ميار نه آهي
پنءِ پيئي بهڪي

گيت گلن جنن آڀرن ٿا
ڌرتيءَ مان

ڪي ڪي سُر نيري انبر ۾
پنچين وانگر آڏرن ٿا
ڌرتيءَ تان

دور امرتا جي سِما ڏي
ويندي راڳي گنرن ٿا
ڌرتيءَ کان۔

تاريء گئل ٿيڙن ٿا

واڻ سرء جِي ٺڪرائي ٿي
خوشبوء پير ٿيڙن ٿا

مرجهائل مرجهائل چهرا
تن کان چٻڻ چيڙن ٿا

جيسين پهر مند اچي ٿي
سرها خواب کيڙن ٿا

نغما نيٺ چيڙن ٿا
تاريء گئل ٿيڙن ٿا

سُندر تا لڻم ولجھائين تا
 ڪاگر ڪورا
 گيت گيت سان لهرائين تا
 ڪاگر ڪورا
 سانجهيءَ ٿاڻي گهرائين تا
 ڪاگر ڪورا
 اوندھ کان اک ۾ ڪائين تا
 ڪاگر ڪورا

تنهنجي سواگت لڻم اچڻو آ
 ڪو واچوڙو
 ٿي جيون جي جڻم، اچڻو آ
 ڪو واچوڙو
 ڪڪ پن ٿيندا ڪم، اچڻو آ
 ڪو واچوڙو
 هارَ نه مڃ هڻم، اچڻو آ
 ڪو واچوڙو

سَنسان گلچون
ویران رستا

کپنو اکیلو
انسان! رستا

آ چند جن تی
حیران، رستا

سپ پیر پاگل
نآدان رستا

هو دور تائین
ویران رستا

جنن تیر ترکش
امکان رستا

تیندا نم تیندا
طوفان رستا؟
طوفان، رستا
طوفان، رستا

موٹی ہل!

موٹی ہل!

موٹی ہل!

توکی رستا روکین تا

تائی تائی توکین تا

موٹی ہل!

موٹی ہل!

موٹی ہل!

سپ سرائون سچ اٹیٹی

رچ اٹیٹی - آج اٹیٹی؟

موٹی ہل!

موٹی ہل!

موٹی ہل!

پرکیہ سارا سانگ سفر جا

کانگ سفر جا نانگ سفر جا

موٹی ہل!

موٹی ہل!

موٹی ہل!

آءُ آئي ٿي، موزَ آئي ٿي
ڪارونجهر جي ڪورَ آئي ٿي
موتِي هَل!
موتِي هَل!
موتِي هَل!

رات انڌيريءَ جي ڪڙڪيءَ مان
مون جو ليٿو پاتو،
ٻاهر چند ڪڙو هو۔

مون سوچيو ٿي ڪوبه نه ٻڌندو
گيت جڏهن مون گاتو:
ٻاهر چند ڪڙو هو۔

مون چيو ڪوبه اڳي به ڪونهي۔
ڪنهن هي چاٽيءَ لائو؟
ٻاهر چند ڪڙو هو۔

اچرج آهي، آڱ نه ڄاتو
سانوڻ جو مڌماتو
ٻاهر چند ڪڙو هو۔

سچَ جي نگر هلندين؟
پنڊَ ڪجهه ٻريرو آ

ترتتيءَ تي ڪِرڙن مان
گئل چڻي ڪِرڙيا آهن
ڄڻ ته سونهن جا سانگي
سونهن کان ڦريا آهن

کانگَ نينهَن جا نياپا
ڄڻ ڀلي ويا آهن
ڪو ڌراڙو جو ڪونهي
ڌڻ رلي ويا آهن

سچَ جي نگر هلندين؟
ايترو نه آ سَهنجو!
پاڻ واهرو ٿيندين
پاڻ ئي پهي پنهنجو؟

وڃَ وات نان ڪيئي
آن نگرَ جِي، موئن ٿا
ڪي اکن جيان آگرا
ڪي لڪن ۾ لڙڪن ٿا

مَدَتون ٿيون تو لڻ
 هڪو اڃا نهاري ٿو
 سچ جي نگر توکي
 دور تان پڪاري ٿو

دور هن جو ڏيرو آ
 پنڌ ڪجهه ڀريرو آ
 سچ جي نگر هلندين؟

تہ سستا

ڇا هي خالي جام
بيهر ڀرو ڪيئي؟
مري ويسو خيام!

پيا رند اچن،
ڇو ٿا پيماندار ڪو
'حافظ' 'حافظ' ڪن!

هائو، هي ڪنڀر
مٿي پڇاڻان هي به آ
ٺلهو جن ته ڪر!

آئي نيلين نير،
ڪجهه نه سوچي ٿو پيو
مٿي مٿ ڪير!

لوءِ نه ساڳي لوهه
وڃون وريون پيٽ تي
پيٽ ڏئيءَ کان پوءِ.

* * *

ميران، تو کان پوءِ
يڪتارو ڪنهن جي ڪلهي،
ڪنهن کي سڏ نه هونءِ!

* * *

تو ڪا هيٺين هره
مٿي پچلڻان مليندين
ساميءَ سان ست ڪير؟

* * *

ڪينون جي تپڙي
دودي پٺان هيڪلي
هيءَ روبا ماڙي!

* * *

ساگو آهه بسنت
چند به ساگو آ اڃان-
رڳو منهنجو انت!

اهڙو ڪو وشواس
آتم ۾ اسٿت ٿيان
جئن اڇو آڪاس!

”آستي، هو آيو؟“ ✓
”نه، هي ڀردو ڏيئڙي
”هوا لوڏايو.“

ڪنهن جي لاءِ اڃان ✓
ڪارو ڪانءُ لنوي پيو
سٺيءَ نير ۾ مٿان!

مان جو پکي ۽ ٻر
ڪاش! هجان اي کير ٿر
تسو وانگر استر!

* * *

ڪالهه نه ساڳي رت -
ڪالهه نه هن سنهار جي
مون هر ڪوڙهي ڪمت

* * *

تون ئي ڪال اڪال
تون نانڪ جي ٿنڀ ۾
جاگ به ٿنڀجو جان

* * *

مون کي هي پشواس
مان کي ڀيٽا ايڪتا
مان کي نلس ۽ ڀاٽس

چو دينهن * وُلر، آچين
 * هي * کالي دامن جي
 هندي ساري دين!

چاٽي ٿو سوچي!
 چا ٿو چاهي سارئي
 ڪر ڪيسر لڏجي!

مان * ٿون، ٻئي
 * ڏرئي سوزائي
 ٻئي آئيني!

سِر * جسي سانجهي
 پيڙي * ٿي ٿي پيو
 ويچارو وانجهي

اجهو ٻڌي ٻانهن-
 لهرين منجهه لڙهي ويا
 ڪنڌيءَ سارا ڪانهن!

* * *

سمند رکيو سامهون!
 اچرج مان ڇا ٿيون ڏسن
 اڪڙيون ڦوٽن جون؟

* * *

ڪنڌيءَ تي ڇا هو؟
 ڇولين چرڪي اوچتو
 ڀرڙوڻ ٽالپون ڇو؟

* * *

جر چئي چيري هـ
 بهر چنڊ ٻري چمن
 نئين ديري هـ

* * *

ماڪوڙن جو ميڙ
 ٻيا سڀ هيٺ، ۾ پيت تي
 تن کي ڪهڙو ڪيڙو؟

نظر نه ڪوئي نانءُ
 مَسُ ۾ ڪهڙو منءُ آ
 آڌران پيو آنءُ!

وڻي تنهنجو نانءُ
 سنجهي ٻياري ڏيئرا
 روڱان نه ٿو آنءُ!

سَمَسَ ۾ سامسي—
 آنءُ نه آهڻ ڪيڙو
 تو جتن اٺنسي.

مئي نسي مئي-
 ٻريا ٻول چڪور جا
 چانڊوڪي چئي.

توبين نه آرها،
 هي ليمي جا ڪونج جو
 سدائين سرها!

مس مس لڏي آندا ✓
 وڇڙي ڪيئي سال ٿيا
 ڪهڙي ٿڌي آندا!

ها هو مئي نوشيونه
 مراحيءَ جي اوت
 تنهنجون سرڪوشيون!

آچ آچ نه گايون
کارونجهر جون چوئيون
سدا نه سايون

هي جي ميل لکون!
کجيون وهين وانگيان
آدامي وينديون!

واچوڙو ايڏو!
وڻ تان ٿيو ڪوراڙ جو
قهڪو ته ڪيڏو!

مالهن اچ پيئي
بوکا ديش وديش جا
بيوندي پيئي

پهتي تي پوڙهو-
پکي ۽ پٺيان واڻ ۾
کانڀائيءَ ڪوڙهوا

* * *

ٿانڊا ٿا ٿڪن
نانگن اکيون گاه مان
جهڙوڙ ۾ جهڙڪن

* * *

هوا جو جهوٽو
ماڪ چٽي روئي ڏنو-
اڪيلو ٻوٽو.

ڪٿي پرين ماڻا!
آئي رت رابيل جي
گل ڪڙيا ڪنهن لاءِ؟

* * *

”ڪو اُو، ڪو اُو، منڊي“
مون جو ڏٺو ڪوڪڙي—
پوئين پهر چنڊ!

* * *

وسو ناه اڃان—
چوري آن چڙڻ لڳي
ڏسي پڇڻ مٿان.

* * *

وڃون وهائيون—
نرڙ مٿان پورلو
مڙن تي سائيون

پڇڻ — ڪڪر، جي مٿي هوندا آهن ۽ مينهن نه وسائيندا آهن.
پورلو — گول ٿيڪو
سائيون — گجرپون

پئيءَ توڙي پيت،
لاٽائين جو پولڪو
چانڊوڪيءَ لس لپت!

* * *

پوي ٿو پارو،
ويهي ڪنٺر گانءَ وٽ
سوچي ڏوجهارو.

* * *

نگر تي نائو—
ڪارونجهر تي ڪير ٿو
وڃائي پائو.

* * *

پيڙو پيڙي جهڙو،
مومل سوا ماڻهوڻو
ننڍڪوٽ ڪهڙو!

ڏوجهارو — ڪير ڏهنڌر

نائو — سنهيا بادل

پائو — نٿر يا بين وانگر ساز

پير تڏا ساھ
ڪرڻو آھي اوچتو
ڏاھ نم پر وٺراھ!

* * *

مٿان جھڙ جھمڪي
چلي ڪينجھڙ پيٽ تي
چيلوري جھمڪي.

* * *

ساڪ تہ پر ڪندري!
تو وٽ سڄڙ ڏنڀرا
ڪوڏر انڊر ڪندري؟

* * *

پيسو ڙي پيسو!
هتي ڦينگر ڪيٽڙو
پيو هاليسو!

چيلوري - مڇيءَ جو قسم
هاليسو - قتل منهن وارو ونجه

ٻڌون نه ٻيٺي،
هلون ٿا ٻي پار اڄ
ساندارو ڏيئي.

* * *

اکين ۾ آريون-
چوٿرن اکيان چنڊ جئن
رڻ ۾ رڙهيون.

* * *

”هن مان تنهنجي مهڪ
”مون کي جن آئي ٻئي“
سکيءَ ڦڪا ٺهڪ

* * *

چنڊ ڏني ڪجهه چٽوڪ
جهڙا ٻي آڪس ڪي،
۽ ڪجهه ٻئي ٺهڪ

* * *

هيءَ ڪهڙي خوشبو؟
'آتم' تنهنجيءَ 'سندريءَ'
جڳن جو جادو!

* * *

مان به ته آهيان شيام،
'نارائڻ'! تنهنجو رڳو
ناهي اهو نام.

* * *

وري ملنداسين؟
ڪڏهن ڳوڙها سڪندا،
ڪڏهن ڪيلنداسين؟

* * *

ڪنهن مٽو ٿئيءَ لاءِ
جي ٻيو ڪارڻ ڪونه آ-
دنيا ڪي بدلاءِ!

* * *

واري، آءُ آڃايل
۽ هي ڪوڏ ڪناري
جن ۾ سمنڊ سMAIL!

* * *

چنڊ ستر جو ساڳو
تون نه ڪلين ٿي ڇاڪاڻ
اڄ مون لئه اوجا ڪو؟

* * *

آتر کان طوفان اچي ٿو
پئي چئون ٿا ٻانهو آقا
’ڏسجي ڪير بچي ٿو‘

* * *

نانڪ به ساڳي رات ۾
ڪهڙا ڪهڙا به آهي ۾
پر ۾ ڦٽي جي ڦٽ ۾!

* * *

باک بکیرا
ماک ڦڙي جي اندر آهن
کيدا جهيڙا!

* * *

چند چنبيليء وکر
در تان تون هن لاءِ نڪين ٿو.
هائي آڻ ٿي آڻ!

پلنامو

ست ۱۲ صفحو ۱۹

غلط - چانڊوڪي جي پاڇو پاڇو
صحیح - چانڊوڪي جو پاڇو پاڇو

ست ۱۶ صفحو ۴۹

غلط - ورديون وات پتي رت گرڙيون ڪن ٿيون
صحیح - ورديون وات پتي رت جون گرڙيون ڪن ٿيون

ست ۱ صفحو ۵۶

غلط - پار ٿيا اغيار
صحیح - پار ٿيا اغيار

ست ۸ صفحو ۷۹

غلط - پاپ ڏير دڪڪاري آهي
صحیح - پاپ ڏير دڪڪاري آهي

ست ۴ صفحو ۱۲۷

غلط - ”ڪٽوآء“ ڪٽوآء“ منڊ
صحیح - ”ڪٽوآء“ ڪٽوآء“ منڊ

آهڙو جو احساس ٻري تو
هائڻ لڏي تو ڪنڊي تي -

نيت ۽ ڌم تي
وڃن وڃن جا پائيندي
لوڻن جيئن لڪڻا ٿيندي

لوڻ لڳي تي
آهڙو کان تو .

ڪنڊي ڪنڊي سڄي لڪي تو
جڳڙ چترمي تو جنڊي تي -

رات اچي ٿي
ڪهڙو ڏيئا ٿڪن ٿا
جنهن سڀا ٺهڻ ٿا

نيت اچي ٿي
آهڙو کان تو .

شيخ اياز

شيخ اياز

چنڊ چنڊي ڏي

رشاءِ عدي

نيو فيلڊرس (72)

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:
انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻرندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، ڀاڄوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پڻ) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پڻ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پڻ ساوا، گاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پڻ به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پڻ ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پڻ جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پڻ پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غير تجارتي non-commercial رهندا. پڻن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پڻن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پڙهندڙ نسل . پڻ The Reading Generation

پُنن کي کليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وس پئاندڙ وڌ
 کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليگڱن، ڇپائيندڙن ۽
 ڇاپيندڙن کي همٿائڻ. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ
 کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃڻ.
 شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٺ،
 پُڪار سان تشبيهه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود
 جي مد مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو ته:
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

ڄڻ ڄڻ ڄاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ چُپن ٿا،
 ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهات چُپن ٿا،

... ..

ڪالهه هُيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن،
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اُٿي، هي بم-گولو،

جيڪي به ڪٽين، جيڪي به ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرق نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،

جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته
 ”هاڻي ويڙهه ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه
 وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني آهي.

پڙهندڙ نسل . پ ن The Reading Generation

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پَنَ سڀني کي **ڇو، ڇا، ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
 پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ.“
 - اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

پڙهندڙ نسل . پَنَ The Reading Generation